ఆంధ్ర సాహిత్య
పరిషత్పత్రిక

39వ సంపుటము

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కాకినాడ

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౯. { వికృతి. చైత్ర-భాద్రపదములు } సంచిక ౧-౩.

కాకినాడ

పరిషత్కార్యాలయమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు ౩-౦-౦.

1950—51.

వికృతి సంవత్సరము.

1950—51

చైత్ర-భాద్రపదములు

విషయసూచిక.

స్వవిషయము.

ఈ సంచికయందు నిశ్శంక కొమ్మన విరచితమగు శివలీలా విలాసము ద్వితీయాశ్వాసాంతము వఱకు ముద్రింపఁబడినది. అవతారికాభాగము మాకు లభించి యుండలేదు. భాషాభిమానులు అవతారికను మిగిలిన గ్రంథభాగమును మాకు బంపఁగలిగినచో దానిని సాదరముగ స్వీకరించి ప్రకటింతుము. అసంపూర్ణమైనను దొరకిన గ్రంథభాగమును పాఠకుల కందఁజేయు నుద్దేశముతో దీని బ్రకటించితిమి.

ఈ సంచిక వెలువడుట కొన్ని కారణములచే నాలస్యమైనది. అందులకు సహృదయులై పాఠకులు క్షమింతురుగాక.

గ్రంథ స్వీకారము.

1. అధ్యాత్మ సంకీర్తనలు (2, శ్రీ) అన్నమాచార్యోత్సవ ప్రచురణము. శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వర ఓరియంటల్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ వారిచేఁ బ్రకటితములు. శ్రీ తాళ్లపాక అన్నమాచార్యులు క్రీ. శ. పదునైదవ శతాబ్దిలో తిరుపతిలో శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి వారి సన్నిధిని నివసించి యుండి దినమున కొక్కటిగ గావించిన సంకీర్తనలు రాగిరేకులపైఁ జెక్కింపఁబడినవి. వానిని కీ. శే. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పరిశోధించి శ్రీ తాళ్ళపాకవారి సంకీర్తనల యోగ్యతను లోకము గుర్తించునట్లు సంపుటములుగ ముద్రించియున్నారు. అట్టి సంపుటములలో నిది రెండవది. భక్తిశృంగారరసములు ప్రధానములుగ నీ కీర్తనలను రచియించి గానముచేసి తరించిన అన్నమాచార్యుని ప్రాశస్త్యము లోకమునకు వెల్లడియగుటకును, ఆ సంకీర్తనలను వ్యాప్తిలోనికిఁ గొనివచ్చుటకును, నుద్దేశించి 1949 సం॥రము ఏప్రిల్ 2,3, 4 తేదీలలో శ్రీ అన్నమాచార్యోత్సవము ప్రప్రథమముగఁ జరుపబడినది. చెన్నపట్టణము హైకోర్టు ప్రధానన్యాయమూర్తులు,

శ్రీ పి. వి. రాజమన్నారుగారి యాధ్యక్షమున జరిగిన యీ యుత్సవముల క్రమము ఇందలి రెండవ పుస్తకమున వివరింపఁబడినది. ఇందను బంధముగ శ్రీ అన్నమాచార్యుల జీవితగాథావిశేషములు చేర్పబడి నవి. అపూర్వములైన యిట్టి పూర్వగేయరచనలను బరిశోధింపించి నిర్దుష్టముగ ముద్రించిన శ్రీ తిరుపతి ప్రాచ్యపరిశోధనశాఖవా రెంత యుఁ బ్రశంసనీయులు.

3. The Idea of God

4. Report of the Summer school of Hindu Religion 1949 Session at Tirumalai.

ఇందు మొదటి గ్రంథము శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కాలేజిలో వేదాంతశాస్త్రాధ్యాపకులు డా. కె సి. వరదాచారి ఎం.ఏ పి. హెచ్.డి. గారిచే రచింపఁబడినది. భగవంతునందలి యాస్తిక్యభావన వేదవే దాంతములలోను, రామానుజాదుల భాష్యములలోను నెటులుద్భవించి పరిణామమొందినదో వివరించుచు నాంగ్లమున నీగ్రంథము వ్రాయఁబడి నది. ఆయాసందర్భములలోఁ బాశ్చాత్యవేదాంతుల యభిప్రాయము లును విపులముగాఁ బరామర్శింపఁబడినవి. భగవంతుని విషయములో ప్రాచ్యపాశ్చాత్య భావములకు నిటీవల శ్రీ అరవింద యోగి మొదలగు వారు వ్యాఖ్యానించిన సమన్వయపథములును నిందు విపులముగాఁ జర్చింపఁబడినవి.

ఇందు రెండవపుస్తకము శ్రీతిరుపతి ప్రాచ్యపరిశోధనాలయ యాజమాన్యమున నడుపఁబడిన "సమ్మర్ స్కూల్ ఆఫ్ హిందూరెలి జన్" యొక్క వార్షికనివేదిక. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమున సం స్కృత ధి పాధ్యక్షులగు శ్రీ సి. కణ్ణన్ రాజా వారి యుద్దేశానుసారము ముఖ్యముగ చిత్తూరుజిల్లాయందును మదరాసునందును గల విద్యా లయ పండితులకు హిందూమతసిద్ధాంతముల బోధపఱచుటకై యీ కార్యక్రమము 1949 సంవత్సరమున నెలకొలుపఁబడినది. పెక్కుపండి తులచే సుమారు 75 యుపన్యాసము లిప్పింపఁబడినవి. శ్రీ వేంకటేశ్వర

ప్రాచ్యపరిశోధనాలయాధ్యక్షులగు శ్రీపరవస్తు రామానుజస్వామి గారు తమ నివేదికలో దెలిపినటుల యుపన్యాసకులు ప్రాచీనాధునాతనపద్ధతులనుగూడ గమనించి తమతమ యుపన్యాసముల గావించిరి. ఇట్టి సంస్థలను శ్రీముదరాసు దొరతనమువారు గాని యితరవిద్యాసంస్థలుగాని తమతమ జిల్లాలయందు నెలకొల్పినచో ప్రాచీనహిందూసంస్కృతి పునరుజ్జీవింపబడుననుట నిస్సందేహము.

5. అలంకారసంగ్రహము. అమృతానందయోగి విరచితము. శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యగ్రంథమాలయందు 19 వ కుసుమము వెల రు 8-4-0.

ఇత్యాది సంస్కృతాలంకార గ్రంథజిజ్ఞాసువుల కత్యంతోపయోగ్యము. క్రీ శ 1887 సంవత్సరమున కలకత్తాలో నీగ్రంథమున గొంతభాగము మాత్రమే ముద్రింపబడినది. ప్రాచ్యగ్రంథమాలా పరిశోధకులు పెక్కుభాండాగారముల గల వ్రాతప్రతులను సంగ్రహించి పాఠాంతరములతో 11 పరిచ్ఛేదములవఱకు గ్రంథమును ముద్రింపగలిగిరి ఇందాయాపరిచ్ఛేదముల (1) వర్ణగణవిచారము (2) శబ్దార్థనిర్ణయము (3) రసనిర్ణయము (4) నేతృభేదవిచారము (5) అలంకారనిర్ణయము (6) దోషనిర్ణయము (7) సంధ్యంగనిరూపణము (8) వృత్తినిరూపణము (9) రూపకనిరూపణము (10) నాట్యాలంకారనిరూపణము (11) చాటుప్రబంధలక్షణములు గలవు. అమృతానందయోగి క్రీ శ 13 వ శతాబ్దమువాడని శ్రీ ఎం. కృష్ణమాచార్యులు గారు తమ సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్రము వ్రాసియుండిరి. వీరి కా కారులును వివిధయుపపత్తులచే నాప్రాంతమువాడనియే నిర్ధారణ మొనర్చియున్నారు ప్రబంధదీపిక యను నామాంతరముగల లక్షణదీపికయందు పదునైదవ శతాబ్దమువాడగు గౌరన యాగ్రంథము నుదహరించెను. మఱియు నీగ్రంథమున దశరూపకము, నాట్యశాస్త్రము, ధ్వన్యాలోకము మొదలగు గ్రంథము లుదహరింపబడుటవలన

నాకాలమువాఁడనియే యూహింపఁబడినది. ఇందు రూపకోపరూపకముల వివరణసందర్భమున పెక్కుప్రాచీన గ్రంథములు మారీచవంచనము, వాలివధ, నలవిజయము, దేవీపరిణయము మొదలగునవి పేర్కొనఁబడినవి. అవి మన కలభ్యములు. గ్రంథము మన్వభూపుని యాజ్ఞానుసారము రచింపఁబడినవని తెలుపఁబడినది. ఇతఁడు భక్తిభూపుని కొమారుఁడు. ఇతని దేశకాలములు విమర్శనీయములు.

ఈగ్రంథము సాహిత్యదర్పణ, ప్రతాపరుద్రీయములవలె దృశ్య శ్రవ్యకావ్యములకు రెండిటికి నుపయోగకరములగు లక్షణముల నిర్వచించుచున్నది గ్రంథాంతమున నుదాహృతశ్లోకసూచియు, తెలిసినంతవఱకవి యేయేగ్రంథముల కలవో వివరింపఁబడినది. ద్వితీయ పరిచ్ఛేదమున కవులు సప్తవిధములుగ దెలుపఁబడి, వారివారి లక్షణము వివరింపఁబడినది (1) కాదిక (2) వాచిక (3) ఆర్థిక (4) శిల్పిక (5) మార్గవానుగ (6) వివేకి (7) భూమణార్థులు.

మూడవ పరిచ్ఛేదమున రసవిషయమును నిరూపించుచు కవి రుద్రటాదులవలె శ్రవ్యకావ్యములఁగూడ రసావిర్భావము కలదని నిర్వచించెను.

శ్రూయమాణైర్విభావాద్యైః కావ్యేషు రసవత్త్వతః దృశ్యమానైః
పదస్థానాం నాటకేషు రసోదయః.

(ప3-శ్లో 6,7)

ఈ పరిచ్ఛేదమున నానందవర్ధనాచార్యుల ధ్వని ప్రశంస లేదు. అందువలన నలంకారవిషయముల ధ్వనివాద మంకురింపక పూర్వ మీగ్రంథము రచింపఁబడి యుండునని తోఁచెడిని. ఇంక నాయా పరిచ్ఛేదముల పెక్కు విషయములు వివరింపఁబడినవి. అలంకారశాస్త్ర జిజ్ఞాసువు లీగ్రంథమును సవిమర్శముగ లభ్యమగు నలంకారగ్రంథములతో బరిశీలించి వివిధవిషయముల గ్రహింతురుగాక.

ఛందోదర్పణ విశేషములు

వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు

విద్యను, విమర్శనాబుద్ధి వృద్ధినొసఁగు
నాంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయమ్ము కేము
జన్మజన్మాలకైనను సలుప సేవ
ఋణముదీరునె ? తీరదు రేణువైన ॥

మేము "ఛందోదర్పణమును బరిశీలనాదృష్టితోఁ బఠించు సరికి గోచరమయినవిశేషముల నీ క్రిందఁ బొందు పఱచుచున్నాము- అందు మొదటిది ప్ర॥ ఆ॥ లోని 3 వ పద్యము- అయ్యదియిది-

అలఘు చతుస్సంధ్యక్షర
ములలో నైయౌలుదక్క మొదలిటి రెంటన్
దెలుఁగునను హ్రస్వదీర్ఘము
లొలయును "నెఏలనంగ నొఓలనఁగన్ ॥

సరిగా ముద్రణపద్యమిట్లే యున్నయది- ఇందుఁ జివరిపాద మొక్కటియే చర్చనీయము- అందు "వక్రములు" పై పద్యభావ మునకుఁ దగినరీతిని హ్రస్వములుగను దీర్ఘములుగను "నె ఏలనం గ నొ ఓలనఁగన్" అని చూపఁబడినవి-కాని యీ నాల్గవపాదమిట్లే యున్న గణభంగము తప్పక గల్గును- ఆపాద మీక్రిందిరీతినున్న సరి పోవునని మాయాశయము-

"ఒలయునునే ఏలనంగ నోఓలనఁగన్"

ఏ ఏలు, ఓ ఓలు, అని మనము పాడుకలో మొదటిదానికి హ్రస్వోచ్చారణ నీయక దీర్ఘోచ్చారణమే యిత్తుము- ఇట్టిమొదలఁ

గావ్యములందును హ్రస్వాక్షరములు దీర్ఘములుగా నుపయోగింపం దగును- ఇవ్విషయముననే శ్రీ బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యుల వారు తమ ప్రౌఢ వ్యాకరణ సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదమునఁ "గారేఫప్రత్యయములు రానప్పుఁడు హ్రస్వములు దీర్ఘములగును" అనుచుఁ దెల్పినారు. కారప్రత్యయము వచ్చునెడ "అకారమున ఉకారమువచ్చు" అనియుండు- కారప్రత్యయము రానితరి "ఆకూవచ్చు" అనియుండును పై పద్యములోఁ గారప్రత్యయ ముపయోగింపఁబడి "ఎకార మేకారములనఁగ నొకార మోకారములనఁగ" ననునట్లు లేదు గావున "నే ఏలనంగ నోఓలనఁగన్" అని యుండవలయుననియు నప్పుఁడు గణభంగ మొదవదనియు మాయాశయము- ఇంతియకాక యిట్టి పద్య మొక్కండు "కవిజనాశ్రయ" మ్మందును నున్నయది-

ఆఆలై ఔలకు మఱి
ఈఈలు ఋకారసహిత మేఏలకునా
ఊఊ ల్తమలో నొడఁబడి
ఓ ఓలకు వళ్లగు న్నయోన్నతిచరితా ।

సంజ్ఞాధికారము-

ఇందును విషమపాదాద్యక్షరములు వాస్తవమునకు హ్రస్వములే యైనను పైన నిరూపించినవిధమునం దీర్ఘములై నవి- లేనియెడల గణభంగ మొదవెడిది- ఈకవిజనాశ్రయమును జూచియే యనంతుండును నట్లు పైనవ్రాసెనని మాయాశయము- "అనంతుఁడు కవిజనాశ్రయము నెఱింగినట్లు దోచదన్న శ్రీ గిడుగు సీతాపతిగారి ఛందోదర్పణోపోద్ఘాత భావముతో నేకీభవింపఁ జాలము, ఇప్పుఁడు మేము చర్చించిన యీ చిన్నివిషయము అనంతుఁడు కవిజనాశ్రయము చదివి దాని ననుకరించెనని ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో నిరూ

పించుచున్న శ్రీ రావూరు దొరసామి శర్మగారికిఁ గించిత్సాహా య్యకారిగాఁ గలదు-

పై పద్యమునే వంటిదే "ఛందోదర్పణము" న మఱియొకటున్నది- చతుర్థాశ్వాసము- 109 వ పద్యము-

తెనరఁగ అ ఆ ఇ ఈ
లనఁగా ఉ ఊ లునాఁగ నంబుజదళలో
చన ఋఋూలన ఓ ఔ
లనఁగ నజంతాహ్వయంబులగు నీ పదియున్॥

ముద్రణప్రతిలో నిట్లే యున్నదిగాని పై పద్యములకుంబలె హ్రస్వాచ్చులు దీర్ఘాచ్చులు గావలెను- లేనియెడ గణభంగ మొదవుననుటలో సందియము లేదు.

"తెనరఁగ ఆ ఆ ఈ ఈ
లనఁగా ఊ ఊలు నాఁగ నంబుజదళలో
చన ఋూ ఋూ లన ఓ ఔ
లనఁగ"- నని యుండవలెను-

కవిజనాశ్రయపద్యముక్రింద "ఈ పద్యంబున అఆ-ఇఈ-ఉఊ-ఎఏ-ఒఓ-అనుచోట్ల ద్వితీయాక్షరంబులు ద్విత్వాక్షరంబులవలె నుచ్చరింపఁబడును గావున వానిముందున్న హ్రస్వములు గురువులగునని శ్రీజయంతి రామయ్యగారు వ్రాసిరి గాని సరికాదని మనవి-

రెండవది సంయుక్తయతిలోని బహుయతినియతి విషయమైనచర్చ- అనంతుండు బహుయతినియతిని దన గ్రంథమున నిట్లు దెల్పియున్నాఁడు-

క॥ ఒక్కడుగున విశ్రాంతులు
పెక్కగుచో సంయుతములు పెనుపకమును జ
డ్డక్కరమునఁ దానెత్తిన
యక్కరమే యునుపవలయు నన్నిటఁ గృష్ణా!

క॥ వడినెలవులలోఁ జేరువ
యెడనొక సంయుతము నొలయెడ నొకటినిఁ దా
రిడి రేని కవులు తప్పట
యొడఁబడదు పృథగ్యతి ప్రయోగములహరీ!

ఛందో... ప్ర॥ ఆ॥ 108–109.

మూఁడునాలుగు యతులుండు పద్యములలో విరామస్థానమున సంయుక్తము వచ్చిన నొకట నొకటియు మఱియొకట నొకటియు నిడరాదని భావము- పై పద్యములో ననంతుండు సంయుక్తములకే యీ నియమముం బెట్టినాఁడు- ఉదాహరణములు గూడ 110–111 పద్యములలో సంయుక్తములకే యిచ్చినాఁడు- పరిశీలింపఁగా రెండు యతులను వేయుటకు వీలైన "అనంత- నాయక- నృ" మొదలగు వానికీ నిషేధ మాతఁడు చెప్పలేదనియే తోఁచెడి- అనంతలో నకారమునకును (అచ్చు) నకారమునకును (హల్లు) యతులు వేయవచ్చును. ఇట్లే నాకాదులు- అప్పకవి చెప్పిన యుభయవళులన్నింటికిని ననంతుని మతమున నజ్ఝల్లులలో దేనికైనను జెందవచ్చును- నృ ఇత్యాదులలో ఋకారమునకును యతి వేయవచ్చును వ్యంజనమునకును వేయవచ్చును- ఈ "నాక-నృ" మొదలగువానికి సంయుక్తములకుఁ బెట్టిన నియమము పెట్టలేదు సరికదా తాను బ్రయోగించియుఁ జూపినాఁడు- తిలకింపుఁడు-

జయభద్రరగడ:—

శ్రీకినాడయుండనఁగఁ జిత్తజుని గురుఁడనఁగ
శేష శయనుండనఁగఁ జెలువుగఁ జతుర్భుజుఁడు
నా కౌకసుల నేలు నముచిసూదను పూజ
నతఁడు దాఁగైకొన్న నందగోపాత్మజుఁడు ॥

ఛందో॥ ద॥ తృ॥ ఆ॥ 57.

రెండవపాదమునఁ గల నాల్గు యతులలోను మొదట 'నాక' లోని నకారమునకును, "నముచి" లోని నకారమునకును దరువాత (పూజన్) "అతఁడు" లోని అకారమునకును "నాక" లోని (న+అక) అకారమ్మునకును, దరువాత "నాక" లోని నకారమ్మునకును "నంద" లోని నకారమునకును యతులున్నయవి- ఇందొక్కయెడ నజ్వీరామము మిగిలినయెడల వ్యంజనవిరామములు నున్నయవి- మఱియొక్కటి-

మంగళ మహాశ్రీయను వృత్తము:—

చిత్తములఁ జూపులను జిత్తజుని తంత్రిపయిఁ
జెంది గజదంతి యతులొందన్
నృత్తములతోడఁ దరుణీమణులు గాన రుచు
లింపుగను మంగళమహాశ్రీ

ఛందో॥ ద॥ ద్వి॥ ఆ॥ 115.

ఇందు రెండవపాదమున "నృ-ణీ" అని వ్యంజనయతియుఁ దరువాత "నృ-ఇం (ఋ)" అని స్వరయతియు నున్నయవి- వీనినిఁ బట్టియు లక్షణముంబట్టియు ననంతుండు "నృ-నాకాదులకు" బహు

యతుల నిషేధింపలేదని నిర్ణయించుచున్నాము- ఇవ్విషయమున నప్పకవి సంయుక్తములను మాత్రమే లక్ష్యములుగా నిచ్చియున్నను "నృ-నాకాదులకును" లక్షణమున నిషేధించినట్లే తోచుచున్న యది- ఈ క్రిందిపద్యముం బరికింపుఁడు:—

క॥ ఏకపదంబున విరతుల
నేకంబులు గల్గియుండు నేని పదాదిం
జేకొన్న లిపియె యన్నిటఁ
బ్రాకటముగ నిలుచు నీసపదములఁ దక్కన్॥

అప్ప॥ తృ॥ ఆ॥ 110.

ఈ పద్యమున సంయుక్తమని యేమియు నెత్తకుండ సామాన్యముగాఁ జెప్పినాఁడు- 111 వ పద్యములో మాత్రము సంయుక్తముల నెత్తినాఁడు- పైపద్యమువలననే "నృ" "నాక" మొదలగు వానికి నిషేధము గల్గునని తోచుచున్నది- నిక్కముగ నీయప్పకవ్యాదుల "బహుయతి నియతిని" "ఒప్పం- జరదృష్టిన్ వైరిపక్షక్షణము సచివముఖ్య స్వపక్షేక్షణంబున్" మొదలైన ఆముక్తమాల్యదాది (4 ఆ॥ 238) గ్రంథము లతిక్రమించినట్లు నిత్యాది ప్రయోగము లుండుటం జేసి మన మంగీకరింపరాదు- అని మాయాశయము-

3 వ విషయము:—

క॥ మొదల నభంబులు రెండును
గదిసిన విభవంబు తభసగణ సంగతి రెం
డ్పదురయముల నధిక శుభం
బొదవును భయములను హానివొందు నృసింహా!

ఛందో॥ ప్ర॥ ఆ॥ 27.

ఈపద్యము చివరిపాదమున యతి తప్పినది- "హానివొందు" ననుతరి "బొందు" పూర్వముద్రణపాఠముగాఁ (వొందుకు మారుగా) గ్రిందిభాగమున వ్రాసినారు- ఆద్యక్షరము (శుభంబు) 'ఒదవు' అని అజాదిపదముగాని (శుభం) "బొదవు" అని హలాదికాదు- అట్టియెడ "హానివొందు" అనుచో (పకారమున కాదేశమైన) 'వొ' కారమ్ము నకును "ఒదవు" లోని "ఒ" కారమునకును యతి పొసఁగదు- ఇయ్యది సంస్కరణకర్తల ప్రమాదమే అనుటలో సందియ మిసుమంతయు లేదు- "హానివొందు" అనుటకుమాఱుగా "హానిగొందు' అన్న సరిపోవం గలదని మాయాశయము-

4 వ విషయము:—

ఉపజాతి వృత్తము:—

పినాకికోదండము బిట్టుద్రుంచెన్
జానొప్పఁగెల్చెన్ జమదగ్నిసూనున్
అనంతసత్వుండితఁడంచు మెచ్చన్
జానైన వృత్తంబుపజాతియయ్యెన్॥

ఛందో॥ ద్వి॥ ఆ॥ 35.

ఇయ్యుపజాతి ఇంద్రవజ్ర ఉపేంద్రవజ్రల కలయికవలన నేర్పడినది- 1-3 ఉపేంద్రవజ్ర లక్షణముగల పాదములు- 2-4 ఇంద్రవజ్ర లక్షణముగల పాదములు- రెండింటికిని యతి సప్తాక్షరమ్ములమీఁదనే పైయుపజాతిలో 1-3-4 పాదములలో "పి-బి॥ అ-అం॥ జా-జా" క్రమముగా యతు లున్నవి- కాని రెండవపాదమున నెన్మిదవ యక్కరము 'ద' యైనది- మొదటియక్కరము "జా" యైనది- ఈయతి యెట్లు చెల్లును? "జా" కు జమదగ్నిలోని జకారమునకును యతియని సంస్కర్తలు భ్రమించియుందురు- ఇయ్యుపజాతియే అప్పకవీయ

ద్వితీయాశ్వాసమ్మున గ్రహించినాఁ డప్పకవి- (చూ- 131) అందును బైరీతినే యున్నయది- శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారును సంస్కరింపకపోవుట విచారణీయము- మాకీమధ్య లభించిన "అప్ప కవీయ తాళప్రతిలో మాత్రము "జానొప్పగెల్చెన్ జమదగ్ని" అను టకు మాఱుగాఁ "దానొప్పగెల్చెన్ జమదగ్ని" అనియున్నది- "దాకి" జమదగ్నిలోనిదాకి యతి సరిపడినది-అఖండవడిగాని-ఉభయ యతిగాని యగును- తాళపత్రప్రతిపాఠమే గ్రాహ్యము-

5 వ విషయము:—

అఱయునంగనుబోవుట కర్థమైన
సంధినిత్యసమాసోక్తి జరుగురెంట
నసుర వీరులనెల్ల నుక్కఱ వధించె
భానుకులుఁడు రావణుని నేపడిచెనవఁగ॥

ఛందో॥ ప్ర॥ ఆ॥ 100.

ఈపద్య మప్పకవీయమందుఁ దృతీయాశ్వాసమున నున్నపద్యము గ్రహించినామని క్రింద వ్రాయఁబడియున్నది- అప్పకవీయ వివరణ కర్తలు "అఱయునంగను" నను నెడ "అఱనసంగను" నని యుండ వలయు ననియు నిక్కఱమున కియ్యది "అఱు" ధాతువనియు దానికి నన్నంతరూపములోని (ఉక్కఱన్ లోని) "అఱన్" అనుదానిని గ్రహించి వ్రాసిన "అఱనసంగ" ననియే యుండవలెననియు "అఱ యునంగ" నని గిడుగువారి ప్రతిలో యడాగమముగా నుండుట తగనిదనియు నాక్షేపించి "అఱయునంగ" ననియే దిద్దివైచిరి- యిక్కలి పరిశీలింపఁగా నీ రెండుపాఠములును సరియైనవి కావని తోఁచుచున్నది- "గిడుగువారి యడాగమయుత రూపము మొదటనే తగనిదిగదా!" "ఇంక నప్పకవీయ వివరణ" కర్తలపాఠముఁ బరిశీ లింతము - వారు రచియించిన పాఠమిది-

"అఱి నవంగను బోవుట కర్థమైన"—అని —నిజముగాన నంతయుం డీపాఠము వ్రాసియుండఁడని మా యాశయము- ఏలయన సందర్భదోషము పూర్తిగా నున్నయది- "అఱిన్ - పోగా" అను నర్థముగల అన్నంతరూపమున కాఁడు "పోవుట" అని భావార్థముం జెప్పఁడని మావినతి- "అఱిన్" అనుదానికిఁ "బోగా" అని కాని, "పోవునట్లు" అనికాని, షష్ఠ్యర్థముం గాని చెప్పుట యుక్తము. కాని అన్నంతమునకు ధాతుభావార్థముం జెప్పుట తగనిది- దీనినిఁ బట్టి "అప్పకవీయవివరణకర్తలు" గిడుగువారిని దిద్దఁబోయి తానొనర్చిన నవరణ నిస్సారము దోషభూయిష్ఠమునై యున్నయది యని మాతాగాశయము- ఇంకనట మాకుఁదోచినపాఠముం జూపుదుము- అట "అఱిఅనంగను బోవుటకర్థమైన-" అని యుండవలయునని మాయాశయము- అట ధాతువును విశేషముగా నిర్దేశించి అర్థముం జెప్పుచున్నాఁడు గాన సంధిచేయక పోయినను దోష మిసుమంతయు నుండదని మావినతి- అచట "సంధిర్నాచోచ్యనతః" అనుదానిచే నిత్యసంధి చేయవలసియుండ "విశేషముగా నిర్దేశించుటం జేసి సంధిలేదు- కాని యడాగమముమాత్రము పెట్టరాదు- అది విధిగాఁ జేయవలసిన సంధినిఁ జేయలేదుగాన యడాగమ మిడరాదనుట- ఈవిషయమునకుఁ గించిత్ప్రోద్బలముగా నప్పకవీయములో నొకపద్యముం జూపుదుము.-

అప్ప అయ్య అన్న అరుసవ్వ అమ్మక్క-
ఆయి యనుపదంబులందుఁ సంధు
లుభయమునకుఁ జెల్లుచుండు నామాఖండ
వళులసంగనూఁదఁ బడకనైన ॥

అప్పక॥ తృ॥ ఆ॥ 221.

ఇందప్పకవియు 'అప్ప+అయ్య+అన్న+అరుసవ్వ' అను నెడ "నార్యాంబాద్యర్థముల కచ్చు పరంబగుచో సంధి నిత్యమైనను విశేషముగా శబ్దనిర్దేశముం జేయుట కతనసంధి చేయలేదని మాయాశయము- ఇవ్విషయమ్మునఁ బండితవిమర్శకు లెల్లరు విషయసత్యగ్రహణ మొనర్పఁ బ్రార్థితులు- ఇట్లే యనంతుండును- "అఖ అనంగ" ననియే వ్రాసియుండుననియు నయ్యదివిసంధిదోషముగా నెంచి యజ్ఞులు దిద్దివైచియుందురనియు మాయాశయము-

6 వ విషయము:--

అనంతునిమతమున "మాట" లో నరసున్న యున్నదను విషయము- ఈతఁ డర్ధబిందు ప్రాసవిషయమునం జెప్పిన పద్యమందు "ట" కారమున కుదాహరణముగా

"మాటలేఁటికి మేటితాఁ బేటికనఁగ"

అనుపాద మిచ్చియున్నాఁడు- ఇందు "అనంతుఁడు" (తాఁ) "బేటి" సంబంధుకమ్ముగను "మాట" నిర్బిందుకముగను నిచ్చెనని కొందఱు విమర్శకు లెంచి "ఆమహాకవికి నాపవిభక్తికటివర్ణకము అరసున్నపూర్వకమై వచ్చునని తోఁచెనా?" అనుదోషముం జూపుచున్నారు- కాని అనంతునిమతమున "మాట" లో నరసున్న యున్నదని మాకు గోచర మగుచున్నయది- "పేఁపు మాపులు మఱి తలమాపులయ్యె- మాఁటలేఁటికి మేటితాఁ బేటికనఁగ" అను మూఁడునాలుగు పాదములలో ముందు సార్ధబిందుకమును దదుపరి నిర్బిందుకమును నిచ్చెననియే తోఁచుచున్నాము-

ఆ॥ వె॥ అర్ధబిందుసహితమగు వర్ణమునకుఁ బ్రా
సాదియరయనిడుద యక్కరంబు
నేఁడుమనకుఁ గల్గినాఁడు లక్ష్మీనాథుఁ
డేఁటికింక నేఁడు మాఁటలనఁగ ॥

ఛందో... ప్ర॥ ఆ॥ ౩౩.

ఇందు "డ, ట" ల కనంతుఁ డుదహరించెను- డకారమునకు
"నేఁడు-నాఁడు" అనునవియు "ట" కారమునకు "ఏఁటి (కి)-
మాఁట" అను వాని నిచ్చెను-"ఏమి" అని మొదటిరూపము-ద్వితీ
యాదులం దొదవు నౌపవిభక్తిక టివర్ణముంగూడ కలుపుక వాడు
కలో "ఏమిటి" అను రూపము వచ్చినది- ఇదియే క్రమముగా
"ఏంటి" అని యైనది-గ్రాంథికమున "ఏఁటికి" (షష్ఠ్యంతము) అను
నది "ఏమిటికి" మారుగా వాడుకయున్నది-"ఏమిటికి" అనుతరి'మి'
యను వక్కారమున కరసున్న వచ్చి (దనుక-దాఁక=వెంట-వేఁటల
వలె) (ఉముక-ఊఁకవలె) "ఏఁటి" కైనది-ముద్రణప్రతిలోఁగూడ
ప్రా॥ఆ॥ 33 వ పద్యమునఁగల "ఏఁటికింక" అనునప్పుఁడును "మాట
లేఁటికి మేటి తాఁబేటికనఁగ" ననుతరి నున్న "ఏఁటి" కి లోను
నరసున్న నిడినారు-ఇదియు మాయభిప్రాయమును బలపఱచుచున్న
యది-పై "అర్ధబిందుసహిత" ఇత్యాది పద్యమున నరసున్న యుత
ములైన (టకారమున కుదాహరణముగా) "ఏఁటికి"-మాఁట"
అను పదముల నిచ్చెనని మాయూహయును-అనంతుండు అర్ధబిందు
సహితమైన ప్రాసాద్యక్షరము దీర్ఘాక్షరమై యుండుటకు డకార టకా
రములు గల పదము లిచ్చెననియు, వానిలో నరసున్న లున్నవనియు
నవియే "నేఁడునాఁడు"= (3 పాదం) "ఏఁటి (కి)-మాఁట (లు)"
(4 పాదం) అను పదములనియు నెంచుచున్నాము-ఏతద్విమర్శనము
వలన నర్ధబిందుప్రాస కుదాహరణముగా నిచ్చిన "మాఁటలేఁటికి
మేటి తాఁబేటి కనఁగ" ననుచో "మాఁట"లో నరసున్న లేదనియు
(తాఁ) "బేఁటి" లో ననంతుని మతమున నున్నదనియు నని యెంచు
వారి వాదము మారాపాస్తము గాఁజాలదా! పండిత విమర్శకులు
సెలవిండు-

అనంతుని ఛందము—

మూఁడు ముచ్చట్లు

వడ్లమూడి-గోపాలకృష్ణయ్య

అనంతుండు తన ఛందోదర్పణమునఁ బ్రాసమైత్రి విషయమున

గీ॥ లళలు రెండును నొండొంటఁగలసివచ్చు
సమరసనోష్ఠ్యమును ఋయుతాయుతములు
బిందుపూర్వమై తమలోనఁ బొందుబమలు
ప్రాసమైత్రికినిది స్వరూపంబుదెలియ॥
ప్ర॥ఆ-40

ఆ॥వె॥ నీలవర్ణు గర్భగోళంబునందు లో
కంబులెల్లనుండు నెమ్మితోడ
శ్రీకి నొడయఁ డుజ్జ్వలాకృతి యితఁడన్నఁ
బ్రాసమైత్రియిట్లు పరఁగుఁగృష్ణ॥
ప్ర॥ఆ॥-41

అని పద్యద్వయముం జెప్పియున్నాఁడు-ఇందొక్క విషయము మిక్కిలి పరిశీలింపవలెను-ఇందు మొదటిపద్యము లక్షణమును, రెండవపద్యము లక్ష్యము నగుచున్నది-లక్షణమున మొదటిపాదమున "లళ" లకును, రెండవ పాదమున "ఋయుతాయుతమ్ములైన వ్యంజనములకును" మూఁడవపాదమున "బిందుపూర్వకమైన బమల" కును యతి చెల్లునని లక్షణము చెప్పఁబడినది-పైలక్షణములకుఁ గ్రమముగా రెండవ పద్యములో నున్న యొకటి, మూఁడు, రెండు, పాదములు లక్ష్యములు-"బిందుపూర్వకమై తమలోనఁ బొందుబమలు" అన్న లక్షణమును (లో)"కంబులెల్లనుండు నెమ్మితోడ"అను లక్ష్యమును బరిశీలింపవలెను-లక్షణ లక్ష్యములు విరుద్ధములు-ఇది యనంతుని "భ్రమ" అనకతప్పదు-ద్విత్వ మకారమును నెఱసున్న

పూర్వమునను్న "బ"కారమును బ్రాసమైత్రి చెల్లునని చెప్పవలసి యుండ "బిందుపూర్వమై తమలోనఁ బొందుబమలు" అని చెప్పుట తగనిది-లక్ష్యము "కంబులెల్లనుండు నెమ్మితోడ" నని "ంబు-మ్మి" అనియే యున్నది-జమిలి మావిషయము ననంతుఁడు లక్షణమున నెత్తనేలేదు-పూర్వము తాళపత్ర ప్రతులలో "కన్నియ, వన్నియ" ఇత్యాదులకు "కంనియ, వంనియ"యనియు నిట్లే 'వృక్షమ్ము, నెమ్మి' ఇత్యాదులకు "వృక్షంము, నెంమి" యనియు లేఖనావిషయ వైశేష్యముగలదను విషయము తాళపత్రగ్రంథ పరిశోధకులకుం దెలియని విషయముగాదు-ఇట్టి వ్రాతనుగాంచియే యనంతుఁడు "బిందుపూర్వమై తమలోనఁ బొందు బమలు" అనిచెప్పి "కంబులెల్లనుండు (నెంమి) నెమ్మితోడ" నను లక్ష్యమిచ్చెననుట విచక్షణులకుఁ దోపకపోదు-అది ప్రమాదమనక తప్పదు- ఈ ప్రాసవిషయమున నప్పకవి చెప్పిన పద్యము మిక్కిలి యుక్తమైయున్నది-అదియిది-

తే॥గీ॥ గట్టిబిందువుమీఁది బకారమునకు
జమిలిమూ ప్రాసమైత్రినా జరుగుచుండుఁ
గమ్మతావుల వెదచల్లు నంబుజములు
కింబరారాతి చేతి వాలమ్ములనఁగ

అప్ప-క-తృ-ఆ-343

—•ఛందోదర్పణ ద్వితీయముద్రణ పీఠికఁ—

తత్పరామర్శనము

ఛందోదర్పణ ద్వితీయముద్రణ పీఠికలో ననంతుని ఛందముం గుఱించి శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు వ్రాసిన కొన్ని విషయములతో నే నేకీభవింపఁజాలకున్నాను-వానిం దెలియఁ జేతు-

"ప్రాచీన లేఖన క్రమపద్ధతి" అను శీర్షికతో వ్రాసినదానిలో:

"దీర్ఘములమీఁది యుచ్చారణ గుఱించియు నిట్లు చెప్పి యున్నాఁడు-

ఆ॥వె॥ అర్ధబిందుసహితమగు వర్ణమునకుఁ బ్రా
సాదియరయనిడుద యక్కరంబు
నేఁడుమనకుఁగల్గినాఁడు లక్ష్మీనాథుఁ
డేఁటికింక నేఁడుమాటలనఁగ॥ 1-33

ప్రాస్వములపై నిండుసున్నలనూది పలికినపుఁడు తేల్చిపలికిన పుఁడు గణభంగమగును గాని దీర్ఘములమీఁద గణభంగము కాదు. కాఁబట్టియే క్రమక్రమముగా దీర్ఘములపై నిండుసున్న యుచ్చారణ లోపించి, లోపించిన నిండుసున్న యుచ్చారణచిహ్నముగ నరసున్న వెలసినది-

ఆ॥వె॥ అర్ధబిందు సహితమగు
నేండ్డుమనకు గల్గినాండ్డు లక్ష్మినాథుం
డేంట్టికింక నేండ్డు మాటలనంగ॥ 11-

(ఈపద్యమున శ్రీ వేంకటరావుగారు "మనకుంగల్గినాండ్డు" అని వ్రాయక "మనకుగల్గినాండ్డు" అనివ్రాసిరి-ప్రమాదము-)

అనంతుని కాలమునకు పైరీతి లిపి క్రమము వెలయుటచేత "ఏంట్టి" మొదలగు శబ్దములలో నిండుసున్న యుచ్చారణమే పూర్తిగ నశించినదనియు "ఏఁట్టికి" అని యున్నను 'ట్టి' ద్విత్వమైనను లఘువే యగుటచే 'మాటలు' అను నిండుసున్నలేని శబ్దముతో ప్రాస సరిపోయినదనియు గ్రహింపనగును-

దీని ననుసరించియే "సార్ధబిందుక నిర్బిందుక ప్రాసము ననంతుఁడు తెలుఁగు లాక్షణికులలోఁ దొలుత తెలిపినాఁడు-" అని వ్రాసియున్నారు-

ఇందు శ్రీ వేంకటరావుగారు "ఏఁటికింక నేఁడు మాటలనఁగ" అనునది సార్ధబిందుక నిర్బిందుక ప్రాసముగా "ఏఁటికి మాటకు" సరి

పోయినదనుట తగదు-ఈపద్యముల సందర్భమున సార్ధబిందుక నిర్బిందుకముల కిసుమంతయుఁ దావులేదు-"వేఁటి" లో నరసున్న యున్నదని యంగీకరించిరి-మాఁటలోఁగూడ ననంతుని మతమున నరసున్న యున్నదనవలెను-

ఆ॥వె॥ కుఱుచమీఁదసున్న మఱి నేల వ్రాయం బ్రా
సద్వయాది నిట్లుజరుగు నచ్యు
తుండు సమస్తవల్లభుండువాంగ నయ్యచ్యు
తుండ్డు సకలవల్లభుండ్డనంగ్గ-

అనుదానిలో చివరి రెండుపాదములును సున్నగల పదములకే యుదాహరణలుగా నిచ్చియున్నాఁడు-ఇల్లే దానిక్రింది పద్యమైన "అర్ధబిందుసహితము" నిత్యాది పద్యమున-

"నేండుమనకుంగల్గినాఁడు లక్ష్మీనాథుం
డేంటికింక నేఁడు మాంటలనఁగ"

అని రెంటను బిందువు లున్నవానికే యిచ్చెననవలెంగాని చివరిపాదమున సబిందు నిర్బిందుప్రాస మనుట అసంగతము-నేను పూర్వము నుడివినట్లు మాటలో నరసున్న యుండవలె-"మాఁట లేఁటికి మేటితాఁజేటి కనఁగ" ననునదియు నీ మాయభిప్రాయము వలన నిటనే ఏవిభక్తికి టి వర్ణ మరసున్న పూర్వకమా? అను శంకను దూరాపాస్త మ్మొనర్చుచున్నది-

"అర్ధబిందుప్రాసము"ను శీర్షికతో వ్రాసినదానిలో (57-58) మఱియు ననంతుఁడు పటలకుమాత్రమే చెప్పఁగా నప్పకవి 'నిడుపులు నరసున్నలు"-అప్ప-3 ఆ-302 ప-

అని క, చ, త, లనుఁగూడ చేర్చి వానికిఁ దిక్కనాది మహాకవుల ప్రయోగముల నిచ్చియున్నాఁడు-" అనివ్రాసిరి-అనంతుఁడు

ప, ట లను మాత్రమే సబిందు నిర్బిందు ప్రాసను విధించినను నితర ములను నాత డుపయోగించెను-

క॥ తగుహ్రస్వంబులు దీర్ఘము
లగు అ ఇ ఉ ఋ ౡ లును వెండిహ్రస్వాభావం
బగు ఏ ఐ ఓ ఔ లునె
సఁగు (ఎసంగు) అంఅః యనఁగ షోడశస్వరములగున్-
ఛం-ద-4ఆ-124-

రువడి విషయమున శ్రీ వెంకటరావుగారి దిద్దుబాట్లు మిక్కిలి దోషభూయిష్ఠములు-అదియొక పెద్దవ్యాస మగుంగాన మఱియొకపరి వివరింతును-

తరువోజలో యతి విషయమున శ్రీ వేంకటరావుగారి యభిప్రాయము సంగతముగాదనియు "ఒగినుండగిరియతి" అనుచో 'ఒగి నుండఁగరయతి' అని యుండవలెననియు 1950-జూన్ 28 ఆంధ్రప్రభలోఁ దెలియఁజేసితిని-ఈ నాయభిప్రాయముతో శ్రీ విద్వాన్రావూరి దొరస్వామిశర్మగారు నేకీభవించిరి-

- ఇందు శ్రీ వేంకటరావుగారు మఱియు సంస్కృతము తెనుఁగైన తత్సమపదంబు "అని తత్సమమును సరిగా నిర్వచనము గావించినవాఁ డనంతుఁడు-" అని వ్రాసిరి- కాని అనంతునికి మిక్కిలిపూర్వుండైన "కేతన" తన "ఆంధ్రభాషాభూషణము"న

క॥ "మును సంస్కృతపదములపైఁ
దెనుఁగువిభక్తులు ఘటించి తేటపడఁగఁ జె
ప్పినసది తత్సమమనఁజను"
ఆం-భూ-19 ప-

అని మతింతగా స్పష్టపఱచి వచించినాఁడు- అనంత కేతన లలో నెవరు తత్సమపదమునకు సరిగా నిర్వచనముం జెప్పిరో విచక్షణులు గ్రహింపుఁడు-

"బాలకి"-ఇదియు నపశబ్దమని పండితుల యభిప్రాయము- అనంతుఁడు-

చ.....వడంకుచుఁ బారెనొక్క-బా

లకి తనబోఁటితోడ నబలా యిది కాటుకతీగ"-

అని భోజరాజీయము (3-175) లో నుపయోగించినాఁడు... ... అని వ్రాసి శ్రీ వెంకటరావుగారు "ఇతరకవులుకూడ మఱికొన్ని యెడల "బాలకి" శబ్ద ముపయోగించి రనియు వానిని దిద్దివైచిరనియు, ననంతుని ప్రయోగము యతిస్థానమున నున్నదిగాన దిద్ద లేదనియు వ్రాసియున్నారు-కాని

"చ.....వడంకుచుఁబారె నొక్క- బా

లిక తనబోఁటితోడ నబలీ యిది కాటుకతీగ"

అని దిద్ది వేయవచ్చునుగదా! ఇందు పెద్దబాధయేమి?-

మఱియు శ్రీ వేంకటరావుగారు "అనంతుఁడు భోజరాజీయము (5 ఆ-89) లో "సఖునకు" అనురూపము నుపయోగించె ననియు నద్దానిని శాబ్దికు లపశబ్దమని యందురనియు, వ్రాసియున్నారు- (చూ-64 పుట) కాని "అహోబలపండితీయమున" దద్గ్రంథకర్త "ఇతాంజసఃకిశ్చ" అను సూత్రమును వ్యాఖ్యానించుచు నందుఁ దిక్కనగారి "సఖుఁడు సంబంధిశిష్యుఁడు సవ్యసాచి" అన్న ప్రయోగమును జర్చించుచుఁ జివరకు -సహఖేనవర్తత ఇతిసఖః ఇతి అకారాంతత్వా న్నిర్వాహః" అని సఖుఁ డనురూపము న్సాధించినాఁడు- అట్టియెడ "సఖునకు" అనురూపము సాధ్యముగాదా? శాబ్దికు లెల్లరు నంగీకరింపలేదనుట తగునా?-

మఱొక్క-విషయము- అనంతుని ఛందమందలి ప్రథమాశ్వాసములోని 21, 22 పద్యములను (శ్రీ) రావూరి దొరస్వామిశర్మగారు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక సంపుటము 38-సంచిక 1-3 లో విమర్శించియున్నారుగాని యది యసంపూర్ణము-ఇట వివరింతు-

1947 ముద్రణ ప్రతిలో-

క॥ జగణము నలమగు గగములు
భగణములగు గలము నగణభావంబుఁ గనున్
సగమున గణవగణములగుఁ
దగణముభలమగును సంయుతముఁదీర్చినచోన్-.

క॥ మొగిళులు నలమగు నిటులన్
నగణము సగణమగు నిటు లనంగుని తండ్రీ!
తగణము పాళులనంగా
భగణము వాకిళ్ళు భలము వాకిళులనఁగన్॥

అని యున్నవి-ఈపద్యములు సరియైనవి కావనుచు (శ్రీ) దొరస్వామిశర్మగారు ఈక్రింది పద్యద్వయ మిచ్చిరి-

క॥ జగణమునలమగు, గ (ల) గములు
భ (వ) గణములగు, గలమునగణభావంబుఁ గనన్
గగము భగణసగణములగుఁ
దగణము స (భ) లమగును సంయుతముఁదీర్చినచోన్॥

క॥ మొగిళులునలమగు, నిటులన
నగణము, హగణమగు నిట్లునా, హనగణముల్,
భగణము లిట్లనఁదండ్రీ!
భగణము వాకిలి భలంబు వాకిళులనఁగన్॥

ఈ సవరణమ చేయునెడ (శ్రీ) దొరస్వామిశర్మగారు "అనంతుం డుపయోగించిన "సంయుతముఁ దీర్చినచోన్" అన్న పదము

లను దృష్టియం దిడుకొన్నట్లే కానరాదు- "భగణమువాకిలి" అని యివ్విధమున నా యా గణము లెట్లుండునో యుదాహరణపూర్వక ముగా నిచ్చినయెడల నియ్యవి యనవసరములే యగుంగదా! ఏల యన అట్టి యుదాహరణమ్ము లనంతుఁడు ప్రా॥ అ, లో ౧౩, ౧౪, ౧౫, ౧౬- పద్యములలోఁ జూపియేయున్నాఁడు-తిరిగి యూరక 'భగణమువాకిలి' విశిష్టత లేక యుదహరించుట తగదు-

అనంతుండు మొదటిపద్యమున "సంయుతముఁ దీర్చినచోన్" అనుదాని నుపయోగించినాఁడు- ఈ వాక్యమువల్ల సంయుక్తములై యున్న కొన్నిపదములలో నట్టి సంయుక్తమును దీసిన నేమేమిగణములుగా మారఁగలవో యాతఁడు చెప్పినట్లు తోచుచున్నది- మొగిళ్ళు-అను సంయుక్తరూపము (జగణము) తత్సంయుక్తమును "మొగిళులు" అని తీసిన (నలము) నేమిగణమగునో యను విషయముం దెల్పినాఁడని నాయాశయము- శ్రీ రావూరి దొరస్వామిశర్మ గారీ విషయము నెంచరైరి-ఆ పై రెండుపద్యములు మూలమందును దోషపూరితము లగుటను శ్రీ దొరస్వామిశర్మగారి పద్యములును సరియైనవి కానివగుటను నీక్రింది పద్యముల రచించుచున్నాఁడను-

క॥ జగణము నలమగు, గలములు
భగణములగు, గలము నగణభావంబుఁగమన్,
జగణములు జలములగునిల,
తగణము భలమగును సంయుతముఁ దీర్చినచోన్॥

క॥ మొగిళులు నలమగు, నిటులన
నగణ, మరంటులనజల, మనంగుని తండ్రీ!
తగుహరి! పాళులనంగా

భగణము, వాకిళ్ళు భలము వాకిళులనఁగన్॥

అన్వయము- జగణములోని సంయుతముఁదీర్చిన వలమగును- ఉ-మొగిళ్లు (జ) మొగిళులు (వల)-గలములోని సంయుతముం దీర్చిన భగణమగును- ఉ పాళ్ళు (గల) పాళులు (భ) గలములోని సంయుతముఁ దీర్చిన నగణమగును-ఉదా-ఇట్లు (గల) ఇటుఐ (న) జగణములోని సంయుతముఁ దీర్చిన జలమగును-ఉదా-అరంట్లు-(జ) అరంటులు-(జల)-తగణములోని సంయుతముఁ దీర్చిన భలమగును- ఉదా:-వాకిళ్ళు (త) వాకిళులు (భల)-రెండవపద్యమున "అనంగుని తండ్రీ!=కృష్ణా!" అని యర్థ మెఱుంగవలెను- ఇవ్విధమ్ముగనఁ బై పద్యములూహింపంబడియెను- ఊరక దొరస్వామిశర్మగా రన్నట్లుగా (సంయుతముఁ దీర్చినచోన్ అనుదానిం దృష్టివిడుకొనక) నుదాహరణలే చూపిన నవియుఁ బూర్వోక్తములే యగుటను వ్యర్థములే యగుంగదా!-

మఱికొన్ని విషయములు దోషములుగా నెంచి పరిష్కర్తల యొక్కరో! లేక ముద్రాపకుల యొక్కరో! లోపమ్ములనియు నెంచి యవి వ్రాయుచున్నాఁడను-

1- క॥ మొదలను క ఖ జ లు చ ఛ డ లు
దధ లు నుభయ శ క్ష ష స లు తగ దుపవర్ణా
స్పదములు గాకుండిన మే
లోదవించును- ప్ర॥ఆ॥-26-ప-

ఇందు "తగ దుపవర్ణా" అనుటకు "తగదు సవర్ణా" అనియుఁ "గాకుండిన" అనుటకుఁ "గానుండిన" అనియు నుండవలెను-

2- "వైసాదృశ్యంబులు, పరిహార"—ప్ర-ఆ-32 ప॥-
"వైసాదృశ్యంబు లపరిహార"-అని యుండవలెను-

3- "అత్రి విక్రముఁడభయ"—ప్ర-ఆ-౪౫ ప॥-
"ఆ త్రివిక్రముఁడభయ"-అని యుండవలెను-
"క్ష్మత్తిలేదు-ప్ర-ఆ-౮౯-ప॥-
క్ష్మక్తిలేదు—అని యుండవలెను.
"పరాజ లిపురువది"-ప్ర-ఆ-౭౨-ప॥
"పరాజపు లిరువది"—అనియే యుండవలెను.
"కడరుఁగాళస్వరంబు పరమసహస్ర"-ప్ర-ఆ-౯౭-ప॥
కమరుఁగాళస్వరంబు—అనియే యుండవలెను.
లేనియెడల యతి తప్పును.
"రోత్కి రెండుఁజెల్లు"-ప్ర-ఆ-౯౫ ప॥
రోక్తి రెంటఁజెల్లు—అని యుండవలెను.
"తలకొని గచటతపంబులు—ప్ర-ఆ-౧౦౪-ప॥
తనకొనిక..........—అనియే యుండవలెను.
"తానిడి రేని"—ప్ర-ఆ-౧౦౭॥
తారిడి రేని—అని యుండవలెను.
కరుల నన్నమ్మ"—ప్ర-ఆ-౧౧౮-ప॥
"ఒరుల నన్నమ్మ"—అని యుండవలెను.
"వితల్ప" "విరతి"—ప్ర-ఆ-౧౨౪-ప॥
వికల్ప విరతి—అని యుండవలెను.
పాపాలికి—ద్వి-ఆ-౧౮.
నాపాలికి—అని యుండవలెను.
ఇంపాగ—ద్వి-ఆ-౪౮
పెంపార—లేనియెడల యతి భంగము.
గుణంబుల్—ద్వి-ఆ-౫౫ ప॥
గణంబుల్—ఇదియే యొప్పు.

న, భ, జ,—ద్వి-ఆ-౭౨ ప॥

న, జ, భ—అని యుండనగు.

ద్వి-ఆ-౭౬, పద్యమునకు శీర్షిక లేదు. "చంద్రశ్రీయను వృత్తము" అని యుండవలెను.

దుగ్వీరతిన్—తప్పు—ద్వి-ఆ-౮౧ ప॥

దిగ్వీరతిన్—

పారయుఁగ—తప్పు—ద్వి-ఆ-౮౬-ప॥

దొరయుఁగ—ఒప్పు—యతి తప్పును లేనియెడల—

రమానాథున్ యదుకుల—తప్పు—ద్వి-ఆ-౬౧-ప॥

రమానాథున్ కృష్ణున్ యదుకుల—అనియుండనోపు లేనిచో గణభంగము.

చూడ వె—శూరుఁడితని—ద్వి. ఆ. ౬౨. ప. 1. 2. పాదాలు.

చూడ వే—శూరుఁడీతని—అని యుండనగు.

నదీప్రఘోషన్—ద్వి. ఆ. ౧౨౪.

నదీప్రఘోషమున్—ఇట్లుండకున్న గణభంగము.

వేణుధర భనవభసవిశ్రుత—ద్వి. ఆ. ౧౨౭. ప. లక్ష్మ లక్ష్యభంగము.

వేణుధర భనన జనగశ్రుత—అని యుండవలెను.

నపరించి—ద్వి. ఆ. ౧౩౬. ప. 3 పాదము.

సవరించి—ఒప్పు.

నల నగభజ—తృ. ఆ. ౨ ప. కందలక్షణమున "నగ" ముండనోపదు.

నల గగ భజ—అనియే యుండనగును.

నని మహోక్కరం—త్రి-ఆ-౪౦ ప-
ననియు మహోక్కరం—అని యుండనగు.
ఇంద్రులిద్దఱు నొక్క—త్రి-ఆ-౪౩-ప॥
ఇంద్రులిద్దఱునొక్క--ఇట్లుండనియెడల గణభంగమగు.
బలిశిశేని నియతిభంగ—చ-ఆ-౫౨-ప॥
బలిశిశే నది యతిభంగ—అనియుండు.
ఆదిజఘనమముల—చ-ఆ-౬౦-
ఆదిజఘనమల—అనియేయుండు.
వాఞ్ఛంతి—చ-ఆ-౬౩-ప॥
వాశ్ఛాంతి—అనియగు.
తీర్ఘము—చ-ఆ-౭౮॥
దీర్ఘము—అనియే.
నిబుతియన—చ-ఆ-౭౧-ప॥
నిర్వృతియన—ఒప్పు.
బునర్వతు—చ-ఆ-౭౨
బునర్వృతు—తగు నిదియ.

శ్రమయనక నాకుఁ బొడగట్టిన తప్పుల నన్నింటిని లిఖించితిని ముద్రారాక్షసము లైనను గొన్ని పరిష్కర్తల లోపమనక తప్పదు-వీని విశేషములను దప్పొప్పులను విచక్షణులు గుర్తింతురుగాక.

సమాప్తము.

—

సీ. తొలిదొలి శేఖరస్థలమున కలనడి
మవ్వంబు మిగిలిన పువ్వులగుచు
నంత లోపలను గర్ణావతంసములకుఁ
బ్రకటవినూత్నవజ్రంబులగుచుఁ
దదనంతరంబ ప్రదేశమునకు
దీపితహారహారాక్తికములగుచు
మఱి యాక్షణమ కటిమహిత మేఖలకు ని
మ్మలరచించిన వెండిమువ్వలగుచు
నిట్లు నక్షత్రములు చిత్ర మెసఁక మెసఁగ
క్రమముదప్పక నిజకపర్దములు దలఁప
నుగ్రమాహేశ్వరుండున్న యునికిత్రోవ
నిగిడి బ్రహ్మాండమండలి నిండఁబెరిగి.

అ. వె. పెరిగి గంగ యంత పెరిగినఁ దగ్గక
యంతకంటె శతగుణాధికముగ
నాహరుండు పెంచె నాత్మకపర్దంబుఁ
జూచు సురగణంబు చోద్యమంద.

మ. భువనవ్రాతభయేష్ణకారణవిధంబుం జల్పఁగా దానయు
ద్భవ మారంభజయించి భూరికలధౌతప్రౌఢదండంబునం
బ్రవిభాసిల్లుచునున్న నిర్మలసువర్ణచ్ఛత్రముంబోలె న
ద్దివి నీశాంగమునం గపర్దము ఘనశ్వేతప్రభల్పర్వఁగన్.

వ. ఇట్లు నిరాఘాట విజృంభణంబున నమ్మహనీయ జటామండలంబు గనుపట్టుచు గంగాప్రవాహపరంపర నాకట్టుకొని యేవంకకుం జననీక కుంటుపఱచి లోను జేసిన నదియును, విగత వేగంబును నీతతరంగ యోగంబును, విద్ధరూపంబును విరళ మోషంబునువిచ్ఛి

న్నపరిపోషంబును గాఁ బరిశ్రాంతయుంబోలె నక్కడక్కడ నిలువఁబడియు నభ్రాంతయుంబోలె నూరక సుడివడియు, మాయావ్రతయుంబోలె చూచిచూడకుండఁ బొడవడంగియు, నిందాన్వితయుంబోలెఁ దలయెత్తక ప్రుగ్గిమణంగియు, మఱియు వివిధరీతి లీనదశకువచ్చి యనంతర సమయంబున

ఉ. నీరజకేసరాంతమున నిల్చినయట్టి నితాంతసూక్ష్మనీ
హారకణంబునట్లు నిటలాక్షుని యేకజటాగ్రకంబున
న్దారకతోఁచె దేవనది దాశమమంతయు దారతారక
ర్పూరపటీరహారరుచిపూరశుభాకపటప్రకారమై.

ఆ. వె. భవజటాకపర్దబంధబద్ధమృగాంక
ఖండ మమ్మహాపగాప్రతీర
తలముఁ గదిసిరొప్పె నలఘువిలాసమా
గతమరాళశాబకంబనంగ.

వ. ఇవ్విధంబున నవ్విభుండు జగద్రక్షణార్థంబుగా సకలాశాపరిపూర్ణంబగు గంగాప్రవాహంబు నిజమూర్ధభాగంబున ధరించిన నన శ్వరాటోపంబున వెలయు విశ్వరూపంబునఁ దేజరిల్లు సమయంబున ననిమిష మునిపుంగవులును భగీరథుండును విస్మయతిలకితులును నానందపులకితులునగుచు నీశ్వరుపాదంబులకుఁ బ్రణామంబు లాచరించి యిట్లని స్తుతియించిరి.

క. జయ విశ్వనాథ విశ్వా
భయదానకళాసనాథ భయ యభవ నిరా
మయ సంతతోన్నతోదక
మయ సదయాలోకపూర్ణమహిమాలోకా.

చ. ధరణి పదంబు లంబుదవితానము జంఘలు జాను లూరువుల్
సరసిజశాత్రవుండు కటిచక్రము సప్తమునీంద్రమండలం
బురముధ్రువుండుకంఠమటయూర్ధ్వముమూర్ధము విశ్వరూపవి
స్ఫురణఁదలిర్చునీకు నహివుంగవభూషణ భక్తిపోషణా!

మ. లయకాలంబునఁ బొంగు నంబుధిలీలం బర్వియుగ్రక్రియ
న్వియదాశావలి నిండి వెల్లియగుచుం బెల్లుద్ధతి న్వీచు దు
ర్జయగంగాజలపూరము న్భువనరక్షాదక్షతం బేల్చఁద
ద్భయముం బాపను నీకె చెల్లును సుధాధామార్ధచూడామణీ

మ. తలఁపం దల్లియుఁ దండ్రియుం బ్రభుఁడు సర్గంబున్సహాయంబునా
ప్తులు భ్రాత్రాదులు నీవ యట్లగుటఁ దన్నార్తు ల్దాయకుండగ సా
మ్ముల నీభక్తుల నీదుకింకరుల మమ్ముంగావఁ బ్రారంభము
ల్సలుపంగాఁ దగు నేటిభంగి సదయాసంపంగ గంగాధరా!

వ. అనుచు బహుభంగులం బ్రస్తుతించుచుండ గంగాధరుండు నాద్య
ప్రకారంబుడిగి సముచితాకారంబున నిలిచి సగరసుతరక్షణార్థం
బు భగీరథునకు నొక్క గంగాప్రవాహంబు కరుణించి యభీప్సిత
విహారపరుండై యుండె నంత నిక్కడ.

చ. ఇలను భగీరథాహ్వయనృపాలుని వెంట నభస్తలాపగా
తిలకము వచ్చెఁ గంటె గణుతింపఁగఁ జిత్రము తత్సమాగమం
బ్బుల పడిరండు చూతమను చక్కడ నక్కడఁగల్గు సంయమీం
ద్రులు మనుజేంద్రులాదిగ నరు ల్సనుదెంచిరి కౌతుకంబునన్

మహాస్రగ్ధర:—
కనిరింపారంగరంబున్ దివచరక్రౌంచచక్రాంగ సంహా
ఘునరంహోభంగ కూలంకష జలకణసిక్తక్షమారంగహృద్య
ద్ఘునదుద్యద్భంగ భూ.... శుభకరానందా పరిష్వంగపద్మా
ఘునరూపాత్సంగతరఘుణరంగద్భ్రమద్భృంగ గంగన్.

వ. కని హర్షించి యందఱు నిట్లని ప్రశంసించిరి.

మ. జనవిక్లేశవిరోధరోధములఁ జంచచ్చక్రచక్రంబులం
జననీమోదవిశాలశాలముల నోజఃప్రోతపాత్రంబులన్
ఘనలీలాజితపంకపంకముల సత్కంజాతజాతంబులన్
దనరన్నీదు ప్రవాహము ల్మహి జగత్కల్యాణి భాగీరథీ!

చ. కలమధురాళిశాలిశనకైరవమైన మృణాలపంకపే
శలతరగండతుండమదసారససారసమై వినమ్రరా
జిలసదమంగమంగళవశీకరశీకరమై భవ
జ్జలజలనీరు నిన్నుఁగనుంగొని యీడగనొప్పు జాహ్నవీ!

వ. అని యిట్లు సంస్తూయమానయగుచు గంగ యేడునూరు ముఖం
బుల నిజసాగరంబులం గలసి రసాతలంబున భస్మీభవించిన సగర
శ్రేణికి నాకగమననిశ్రేణియయ్యె; భగీరథుండును ప్రతిజ్ఞఁ దీర్చి
పేర్చిన యశంబు ముజ్జగంబుల నిండఁ బూజ్యసామ్రాజ్యంబున
నుల్లసిల్లె.

శా. గంగాధారణనామకంబున జగత్కల్యాణదానవ్రతా
భంగారంభతఁ జాలఁ జెన్నలరు నాఫాలాక్షు లీలంగడు
న్నాంగారస్తరతిం బఠింప విన నిష్టార్థంబులు ప్రాజితా
రంగానంతయశంబునుం జనులకుం బ్రాపించు దీపించుచున్.

ఆ. వె. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీఁద
నభవుఁ డవధరించినట్టి లీల
నంతకదహనాఖ్య నలవొందు నీ జగ
త్పూజనీయమహిమపూర్ణ యగుచు.

క. శ్వేతుఁ డనా నొకఁడు గుణా
శ్వేతుఁడు విలసిల్లు సత్త్వహితవాక్యవిధా
పేతుండు నృపవరమశా
స్ఫీతుండు నియమప్రసన్నచరితుఁడు ధరణిన్.

సీ. ఫాలలోచను పాదపంకజ యుగ్మంబు
నెలమిఁ బాయక భజియింపఁ దలఁపు
శాంభవీవల్లభ సన్మంత్రరాజంబు
నెలమిఁ బాయక పఠియింపఁ దలఁపు
భూతనాయక మహాద్భుత గుణ స్తోత్రంబు
నెలమిఁ బాయక జపియింపఁ దలఁపు
... ...
... ...
కాని యెన్నఁడు మఱియిట్లు గాని తలఁపు
తలఁప దెరువఁడు మఱునందు దాంతిరూఢి
సకలసత్పురుషస్తుతాచరణ (రీతి)
పోషకుండు తన్మునినాథ విభూషణుండు.

చ. విను వనయంబు నైజజయవిశ్రుతరారుమశర్వసత్కథల్
సనుఁ గడుదవ్వునైన నఘసంఘవినాశనరుద్రతీర్థముల్
కనుఁ బ్రమదంబునై సకలకర్మహరవ్రతశంభుభక్తులన్
ఘనుఁ డగు శ్వేతనామ మునిగణ్యుఁడు పుణ్యచరిత్రసంపదన్.

వ. ఇట్లు కేవలమహాదేవపరతంత్రంబున జననమరణదుర్వార సంసారభ్రమణనివర్తనవిచిత్రంబును శమదమప్రధానప్రథమాన గుణపాత్రంబును నగు చరిత్రంబునం గడువడని కీర్తివిస్ఫూర్తి వడసి దుష్కరంబుగాఁ దపంబు జరుపుచున్న యంత.

సీ. పిడుగు తునుకల నాఁగఁ గడు నుగ్రగతి నూపు
కటుకని కింకరుల్ గలుగు వాఁడు
కాటుకకొండతోఁ జాటి సేయఁగ వచ్చు
చిక్కని మహిమంబు నెక్కువాఁడు
వడి నాలుకలు కలువ న్నింపుటకుఁ జాలు
పరుసని పాశము ల్పట్టువాఁడు
తెలుపు మంటలచేత జురచుర వొడమించు
పెల్చని దండంబు దాల్చువాఁడు
చనియె నాశ్వేత శివభక్తుఁ దనకువశుఁ
గా నొనర్పఁడు నంచును గదలు మాత్ర
సకలజీవభయప్రదాయకనిసర్గ
రౌద్రతాధామరూపవిభ్రముఁడు జముఁడు.

ఉ. ఆతనిరాక దూరమున నా మునినాథుఁడు గాంచి మిక్కిలిం
భీతమనస్కుఁడై స్మరహ నీవె మహేశ్వర రక్ష నీవె ఫా
లాతతనేత్ర నీవగతి యారయ శంకర నీవె దిక్కు వి
జ్ఞానమహాత్మ యంచరిగి చయ్యనఁ జొచ్చె గిరీశగేహమున్.

క. చొచ్చి శివదివ్యలింగము
గ్రుచ్చి బిగియునంటఁ బొదవుకొని తనవెంట
న్వచ్చు జముఁదలితొలిమి
గచ్చు వడంగనతఁడు భీతగతి నిట్లనియెన్.

ఉ. ఓ పరమేశ! యో విమలయోగిమనఃకమలప్రకాశ! యో
పాపవినాశ! సతతపాణివిరాజహుతాశ! యో జగ
ద్గోపనధీసకాశ యిదె క్రూరతఁ గాలుఁడు వచ్చుచున్న వాఁ
డాపదఁ బాపు నాకుఁ బ్రియమారఁగ నో పరమేశ యోహరా!

శా. ఓ సర్వేశ్వర యో నరేశ్వర శివా! యో దుష్టసంహారకా!
యోసద్ధిస్మయ యో నిరామయ శివా యో భక్తసంరక్షకా
యో స్వత్ప్రభవ యో యనద్భవ యమప్రోద్దండదండాహతిన్
ద్రాసంబొందక యుండఁ గావునను నోదాక్షాయణీ వల్లభా!

వ. అనుచుఁ బూర్ణదయార్ద్రభావుండును నగు మహాదేవుని డెచ్చి చిత్తారవిందకర్ణికావితర్కిక విడియించుకొని తదీయ స్మరణంబు దనకు నితరదుస్సాధవితరణంబుగా నిర్భయాంతఃకరణంబున నుండు సమయంబునఁ బ్రచండమూర్తియగు సమవర్తి రయస్ఫూర్తితోడ నాతని పజ్జంగూడం జని యీశ్వరాగారంబున బహిర్ద్వారంబునఁ బరివారంబుల నునిచి లోనికిం జొచ్చి పెచ్చుపెరుగున లుకం జిచ్చులుమియు చూపుల నతనిం జూచుచు నిట్లనియె.

క. ఏరా తాపస యీ విటు
నేరాఁగా నీవువచ్చి యిలుసొచ్చితి విం
కారయ మత్కరదండ
క్రూరహతుల నిచటఁ దొలఁగఁ ద్రోవఁగ వశమే.

చ. అనిన మహేశ్వపావు హృదయంబున మిక్కిలి నమ్మియున్కి న
మ్మునిపతి భీతినొందక సముద్ధతిఁ జూచు కృతాంతుతోడ ని
ట్లనియె విమూఢ తం దగిలి యాడితి గా కిటు దండహస్త యెం
దును బరమేశ్వరార్చకుల దొట్టునె నీదు వినింద్యకృత్యముల్.

సీ. కర్మ సంగతమను కంథిపూరమునకు
నౌర్వ గర్వంబు ఫాలాక్షుభక్తి
యాజవంజవమను నంబువాహమునకు
వాయుదర్పంబు సర్వజ్ఞభక్తి

రమణ వేదనమును నరగపాతమునకు
　　గరుడజృంభణ శూలధరునిభక్తి
జన్మసంకటమను సామజౌఘమునకు
　　హరిదపేటము శూలధరుని భక్తి

వినుము దత్కారణమునన విశ్వనాథు
జేల నీదండమున మెత్తు రెఱుంగ నీవు
భావ సంక్రాంత దుర్మదభ్రాంతిఁ జేసి
సాధ్యము నసాధ్యము నెఱుంగవు శ్రాద్ధదేవ!

క. నావిని మోమునఁ జిఱునగ
వావిర్భవ మందఁ గాలుఁ డా మునిపాలుం
డా విరసపుఁ జూపుల గీ
లావీసరము దర్పనిశ్చలత నిట్లనియెన్.

సీ. సింహావళులనైనఁ జెండాడు శరభంబు
　　చిఱుమేకంబులఁ జంప వెఱచునేని
గులమహాద్రులనైనఁ గూల్చువాతూలంబు
　　చిఱుగొండ లురులింప వెఱచునేని
ఘోరాటవులనైనఁ గొనియేర్చు దహనుండు
　　చిఱుగసవులు గాల్ప వెఱచునేని
మేడువారిధులనైన నింకించు భానుండు
　　చిఱువెచ్చల గురింప వెఱచునేని

సర్వజగదంతకారణాఖర్వదండ
చండబాహార్గళుండగు జముఁడు నిపుడు
గిట్టి విూఁ గోటి బడుగులఁ బట్టి కట్ట
నరక యాతనార్చులఁ బెరయ వెఱచుఁ గాత.

వ. అనిన విని దరహసిత వదన కంజాతుం డగుచు శ్వేతుం డంతకుం
గనుంగొని.

సీ. బెగ డనుచీకటి బిట్టు పర్వినచోట
నర్కతేజంబు వృషాంకసేవ
అళు కను వేసవి యుదరి పేర్చినచోట
సాంద్రాతపత్రంబు శర్వసేవ
వెఱ పను జలరాశి వెల్లివచ్చినచోట
పటుయానపాత్రంబు భర్గసేవ
తలఁ కను కాలాగ్ని దరిమి చుట్టినవేళ
గాఢవర్షంబు శ్రీకంఠసేవ

ఆవిరి భయ మను తాపంబు గవిసినప్డు
డమృతపానంబు దలపోయ నభవుసేవ
గాన దత్సేవకులమీఁదఁ గదియు నెట్లు
బిక్కులగు నీదు చేతులఁ బ్రేతరాజ!

మ. అనినం గాలుఁడు గారులాడ కిటు మూఢా రమ్ము నేఁడింక నె
ట్టన నే వచ్చినవాఁడఁ గట్టవె యకాండప్రాప్తసంవర్తసం
జనితాగ్నిజ్వాల దర్చిఖర......ధాయోద్యతాస్మద్భుజా
ఘనపాశంబుల నంచుఁ బల్కెను నహంకారంబు బీరంబుగన్.

చ. పలికిన నవ్వి యాగిరిశభావకుఁ డాతనితోడ మూఢ నీ
తలుగులఁ ద్రాళ్ల నీశ్వరునిదాసులు చిక్కుదురే మహామదా
వలములు పద్మసూత్రముల వారక బంధనమొందునే కుమా
ర్గులు నినుబోఁటివార లిటు ప్రొవ్వులు పల్కుదు రందఁజాలమిన్

క. అనవరతము శంకరపద
వనజయుగస్మరణ మెపుడు వదలకునికి నా
కనువుపడ నభయసంపద
విను మింతయు నీకు నేను వెఱవఁ గృతాంతా!

వ. అని పలికి యదిసాలించి మనంబున నీశానధ్యానంబు సేవించి తత్పరుండగుచు నిట్లనియె.

క. కాలాహీసయవాసా
కాలాత్మా యూత్మ కాలకర్త వికర్తా
గాలాంతకా యనంతక
కాల మహాకాళ నన్నుఁ గరుణించు దయన్.

క. భూతభయ భూతభావన
భూతావనదక్ష భూత పూర్వార్థ లిహా
భూతవినాశనభూతా
భూతావర నాకు నభయముగ నిమ్ము దయన్.

క. సర్వహర సర్వరక్షక
సర్వప్రద సర్వశూన్య సర్వాంతస్థా
సర్వబహిర్గత సర్వా
సర్వజ్ఞా నన్నుఁ గావఁజనుదెమ్ము దయన్

వ. అనుచు నవ్విధంబున నవ్విమలభక్తిభాసురుండును, మహేశ్వరు చరణస్మరణసుధారసపూరసతతపిపాసుండును, తత్ప్రసాదసంపాదనత్వరాయాసుండును నగుచుండుతఱి జముఁడు నుగ్రతరాగ్రహ సంభ్రముండై

సీ. కట్టెద నిదె పట్టి గాఢపాశంబులఁ
 గరుణించుఁ గావుత హరుఁడు నిన్నుఁ
గొట్టెద నిదె కట్టి క్రూరదండంబున
 బ్రతికించుఁ గావుత భవుఁడు నిన్నుఁ
గూల్చెద నిదె యేచి ఘోరరౌరవమున
 నరయుఁగావుత మహేశ్వరుఁడు నిన్నుఁ
గాల్చెద నిదె వైచి గాఢపావకమున
 మనుచుఁగావుతఁ ద్రిలోచనుఁడు నిన్నుఁ
జిత్తమున నవ్యమెఱుఁగవు శివుఁడు దక్కఁ
గదలు మిప్పుడు లింగంబుఁ బొదవికొనుట
యేల మాటలపని యింక నెఱుఁగనగును
నతనిశక్తియు నీభక్తి యతిశయమును.

చ. అని బొమముళ్ళు క్రోధవితతాంబుధి మించు కడళ్ళపోలె సం
జననమునొంద హుమ్మనుచు జంకెలు బింకెలు గింకఁ దెల్పఁ దే
ల్చిన క్రియ నంతటం డడరి శాంభవమందిర మారఁ జొచ్చి లో
చనముల నిప్పులం గురియ సంయమిపుంగవుఁ డాఁగె నుద్ధతిన్.

ఉ. తొలఁగక తాపసుండు శివదో శివదో శివదో యటంచు జం
చలమతిఁ గూయఁగా నతని శంకరలింగనివిష్టహస్తముం
బలువిడి విప్ప దండి నిజపాశములం బెడకేలు గాఁగ న
చ్చలమున గట్టి వెల్పలికిఁ జక్కన నీడిచి తెచ్చె నత్తఱిన్.

సీ. కడఁకఁ దలఁకి యక్కడ నున్న ప్రియ భీత
 భావమనాప్త సంభాషణముగ
నెఱుఁగ మెన్నఁడు నిట్టి వివి యేమొకో యని
 యంతఃపురంబెల్ల నాకులముగ

భృంగి ముందటఁ దెచ్చిపెట్టిన నవరత్న
పాదుకాయుగము ననాదృతముగ
సంభ్రమంబున నంది చనుదెంచి దండ యి
చ్చినకరాంబుజము నస్వీకృతముగ

వేదనివహాశృంగార మావేశ నొదువ
నున్న వృషభేంద్రు (మీఁద) సంపన్న వేగ
హేలఁ గారాద్రి యందుండి యేఁగుదెంచె
భక్తరక్షణసతతతత్పరుఁడు హరుఁడు.

వ. తదనంతరంబ.

శా. ఓరీ పాతకి మత్పదాబ్జయుగచేతోల్లాసునిం దాసునిం
దూరీభూతభయుండవై యమ! భయార్తుం జేయుచున్నాఁడ వీ
క్రూరత్వంబునకు న్ఫలంబు దగ నెక్కొఁ గందుగా కంచు వి
స్మేరత్రిక్రియ నాపినాకి నిటలాక్షి న్విచ్చి వీక్షించినన్.

శా. ప్రోద్భూతాద్భుతభుస్సదారుణనముద్భూమీవియద్వీథిఖే
లద్ధామస్ఫుటవిస్ఫులింగపటలాలంకారదుర్వారమై
తద్భర్గావళి దృష్టిఁ బేర్చె నొక దుర్దాంతాగ్ని యుల్లేచి సా
టోద్భస్మంబుగఁ జేసె నప్పుడ జమున్ గర్వస్ఫురత్సంభ్రమున్.

వ. ఇట్లు కృతాంతుఁ గృతాంతుఁగా నలవరించి, యాశ్వేతమునీను ముక్తకాలపాశుం గావించి, యతనికి నజరామరత్వంబు గావించి తన దుష్టశిక్షణశిష్టరక్షణపరిణతిం దేల్చి శంకరుండు కన్నులపండువగుచున్న యెడ, నక్కడ హరివిరించులు చనుదెంచి జయవాద ప్రణామపూర్వకంబుగాఁ గరంబులు మొగిడించి యిట్లని వినుతించిరి.

చ. ఒక మఱియేని భక్తిరస మొప్పఁగఁ దావకనామ మాత్మ నూ
రక తలపోసి రేనియు జరామరణాదులు దూలు నేనియుం
బ్రకటముగాఁగ సంపదలు వాయక యింపుల నించు నన్న సే
వకులకు నిన్నుఁబోలఁగలవా యితరాశ్రయము ల్సదాశివా!

మ. సరసప్రౌఢి నమశ్శివాయ యను యుష్మన్మంత్రరాజంబు న
తురము ల్వర్గచతుష్కదానగతి వెన్కం బ్రాపుకాకున్న నే
నరచింతు న్మది నేవ కూర్తు ననుచు న్సాంగాడలీలం బర
స్పరసంవాదము సేయుచుండుఁ గరమాకృత్యంబుగా శంకరా!

ఉ. వాసిగ మేలికృత్యములు వర్ణన సేయఁగ నేల నీసము
ద్భాసిత నామసంస్మరణప్రాభవ మిప్పుడ కాదె యంతకున్
వాసితుఁ జేసె శ్వేతుఁ డిల సద్గుణజాతుఁ డితండు సొంపుగాఁ
జేసిన భాగ్య మెవ్వనను జేసిరె మున్న దలంప నీశ్వరా!

వ. అని మఱియు విరచనంబుల వెలయు సంస్తుతివచనంబుల ఖండ
పరశుం బ్రసాదపరవశుం గాఁ జేసి పునఃపునఃప్రణామంబు లాచ
రించి, దేవా! జగంబులు సమవర్తి లేకున్న వర్తిల్ల నేరవు
తదీయాపరాధంబు దివ్యచిత్తంబున మఱచి యతనిం గమ్మఱఁ
గలిగింప వేయుని విన్నవింప శివుండును సంతసం బుట్టించి యెప్పటి
యట్ల నిజభవహితంబుగా నపరస్థలంబులఁ జనవు మెఱయ నియో
గించి, హరిప్రభృతుల వీడుకొలిపి, శ్వేతముఖగణపతులు
గొలిచిరా నక్కడఁ గదలి రజతాచలంబునకు విజయంచేసి, యిష్ట
విహరణంబుల విలసిల్లుచుండె.

క. అంతకదహన మహేంగా
నెంతయు విలసిల్లు నమ్మహేశ్వరులీలన్
సంతతము వినినఁ జదివిన
నంతకభయ ముడుగు మిగుల నాయువు వొదవున్.

ఆ. వె. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీఁద
నభవుఁ డవధరించినట్టి లీల
నెందుఁ బొగడ నొప్పు నిది జలంధరవరా
హ్వాయముతోడ నిధిసమగ్రమగుచు

సీ. అభ్రంలిహజ్వాల విభ్రమ క్షయకాల
దహనుని యుపరావతార మనఁగ
విశ్వతావనఘోర విలయావసరఘోర
తపనుని యితర సందర్భ మనఁగ
గర్వసముద్దండకల్పాంతచరదండ
హస్తుని రెండవయంగ మనఁగ
సంక్షుభితస్వాంత సంవర్తదుర్దాంత
రుద్రుని మాఱటరూప మనఁగ

సకల దేవసంఘములకు నాత్మ లడల
నురక జలమండలస్థలినుద్భవించె
దనుజలోకదృగుజ్జ్వలదత్ప్రభాను
లక్షణాధురంధరుండు జలంధరుండు.

చ. అతఁ డుదయంబు నొందుటయ యాదిగఁ బంకజసూతిఁ గూర్చి సం
యతపగమార్జవుండును శమాంతమనస్కుఁడు పద్మకాసన
స్థితదృఢవిగ్రహుండును వశిత్వసమర్థుఁడు పర్ణనీరమా
రుతకశినాశనుండు నయి గాఢతపం బొనరించుచుండఁగన్.

వ. అమ్మహాత్ముని యతుల నిష్ఠాగరిష్ఠతకు విరించి యలరి ప్రత్యక్షం బుగాఁ దలంచి,

చ. దివిజులు రెండు క్రేవల నుదీర్ణత గొల్వఁగ వందివారువం
బవిరళరీతులం గతులయందము చూపఁగఁ గేల నక్షమా
త్రివలయముం గమండలము దండము పుస్తకముం దలిర్ప దా
నవవిభు మ్రోల నిల్చెఁ గరుణం జని కంజభవుండు భూస్థలిన్.

వ. ఇట్లు నిల్చి, జలంధరా! భవదీయ తపంబునకు మెచ్చితిని; కోరిక వేఁడు మనవుడుఁ గరం బలరి యద్దానవుండు కమలసంభవు పాదంబులకుఁ బ్రణామంబు సలిపి కేలు మొగిచి పెక్కుతెఱంగులం బ్రణుతించి యిట్లనియె.

ఉ. ఎవ్వరు తన్నుఁ దాకుడు రహీనబలంబుల నాజులందు వా
రవ్వల నెట్టి రేనియును నందఱుఁ గ్రిందగుచుండునట్లుగా
నెవ్వరు వైచు హేతులను నే భయమందక యుండునట్లుగా
నివ్వర మిమ్ము నాకు నిది యెంతయు నిష్టము భారతీశ్వరా!

క. అనుటయు నట్ల యగుం గా
కను చు సపరివారముగ వియద్గతిఁ గమలా
సనుఁ డరిగె నిట జలంధరుఁ
డును దద్వరదానమునఁ గడు సమ్మదమెసఁగన్.

ఉ. ధీరులు జాడదంష్ట్రధరధిక్కరణప్రకటప్రతాపసం
భారులు నగ్రజాగ్రదతిమాత్రపరాక్రమలబ్ధగర్వదు
ర్వారులు నాఁగ నెన్నఁదగు రాక్షసవీరులు గొల్వఁగా జయ
స్ఫారుఁడు దాల్చె దత్తసురసాధ్వసదానవసార్వభౌమతన్.

వ. ఇట్లు ప్రమదంబున సమ్రాట్పదంబుగా బహుకాలం బపూర్వ రాజ్యసుఖంబులం బొదలి యొక్కనాఁడా జలంధరుండు, అపహత విమత మనోరథంబులగు రథంబులును, గండస్థలాఖండ గళన్మదపాథోబంధురంబులగు సింధురంబులును ప్రభూతరయ పరిభూత వినస్వదశ్వంబులగు నశ్వంబులును, నవక్రపరాక్రమ సముద్భటులగు భటులను సమకూర్చుకొని సహస్రక్షోణులగు నక్షౌహిణులతోడ జగజ్జైత్రయాత్ర సని క్రమంబున రసాతల మహీతలంబులు నిజాజ్ఞావశగతంబు చేసి దివంబున కేఁగి తత్ప్రదేశంబున

మహాస్రగ్ధర:—
సలిలక్రీడార్థ మారాక్షస విభుఁడు సముత్సాహ సన్నాహ భావం
బలర న్మందాకినీగాహనము సలిపి దీర్ఘాచలాకారబాహా
ర్గళముల్దిర్య క్క్రియం దగ్గఱ నిలిపె నడంగ న్వ్యోమధ్య ప్రయంబొ
ఘలకంపచ్చండ సత్త్వక్రమము గని కడుం గంపమందె న్సుపర్వాల్.

చ. తదసురహస్తరోధమునఁ దక్కక వేగముడింగి పొంగి యా
త్రిదశనదీప్రవాహము ప్రతీపగతిం జనఁజొచ్చె విస్మయ
ప్రదముగ నట్టివెల్లి నగరంబులు ముంచిన ముంచు నాత్మలం
దలఁకిరి లోకపాలురును దామరపాకున నీరు చాడ్పునన్ ?

సీ. శాతమన్యవరత్న చమకప్రదప్తి రం
దనభారమున నాభివనజ మలర
సాంద్రతమాలప్రసూనసమక్షచరమధు
వ్రతవిభ్రమమున శ్రీవత్స మమర
నంజనగిరితటీ రూఢబాలార్కసం
స్ఫురితవిజృంభమునఁ గౌస్తుభము వెలుఁగ
వర్షానవోర్వరా వ్యాసక్తశంభత్తటి
త్ప్రవికాశమున రమాభామ నిలువ

గీ. దుగ్ధసాగరాకారబంధురఫణీంద్ర
శయనమున యోగనిద్రావసానలీల
భువనరక్షణ (చేసెడి) పోలుపు మిగుల
దనుజకులమర్దనుని జనార్దనునిఁ గనిరి.

గీ. కవి మహీస్థలి సర్వాంగకములు సోఁక
నెరఁగి శిరములఁ గరములు నెరయ మొగిచి
యాత్మఁ గడుభక్తి దిలకింప నభినుతించి,
విన్నవించిరి యిట్లని విబుధవిభులు.

క. దేవా జలంధరుం డనఁ
గావలుఁడు గడుం గలండు కఱకుటసుర వా
ణీవర దత్తవరంబున
దేవతతులకంటెఁ దా నుదీర్ణబలుండై.

చ. పలువురుదుష్టరాక్షసులు ప్రాపుగఁదెచ్చి యతండుటెక్కలిం
బలువుగ మత్సరంబులకు బాధలొనర్పఁగ నక్కడక్కడ
నిలిచివియున్నదీజలము నెట్టనపారకయుండియాత్మ బా
హులవశి యొఁగి వెల్లి దివి నొక్కట పర్వఁగఁజేసె దేవరా!

గీ. పలుకులేల యింకఁ బలుమాఱు వాక్రువ్వ
నా జలంధరుని మహత్త్వతాప
మది సహింపలేక బెదరి నీయడుగులు
చేరి బ్రతుకవచ్చినార మీశ!

వ. అని విన్నవించుపలుకు లాకర్ణించి శార్ఙ్గధరుండు వారలతో నా రాక్షసభర్త మీకసాధ్యుం డట్లయ్యును భవదర్థంబరుగుదెంచెద; శాత్రవుతోడ రణం బొనరించెద; మీరు ముందటం జని, యతనిఁ దాఁకుం డని పనిచిన నమరసమూహంబులు సమరసన్నాహంబులం బొదలి నడిచి; గంతమున్న జలంధరుండును గేలి సాలించి, సైనికులం బోరికి నియోగించి, తానును గట్టాయతపడియుండె నా సమయంబున,

ఉ. ఈవల నొక్కయుమ్మడి ననేక విధాస్త్రవిపాటనంబులన్
దేవనిశాటసంఘములు దీప్తభుజాబలమొప్పఁ బోరఁగా
నావల వచ్చి యుద్ధతి నిజాతత సేనలతోడ దాఁకె ల
క్ష్మీవరుఁడుం జలంధరుని జిత్రకరక్రమవిక్రమంబునన్.

క. కడువడి సురసంఘము లి
క్కడ నక్కడ నొక్కపెట్టు కవియుటను బె
ల్లడకొత్తు నడుమ నిరుకఁగఁ
బడుపోకయపోలె దనుజబల మది పగిలెన్.

చ. పగిలినఁ జూచి తద్విభుఁడు భావమునం బలముం దలిర్పఁగాఁ
దగిలి సుపర్వవాహినులఁ దాఁకినఁ దత్కరచాప నిర్గతా
శుగహతిఁ దూలె నన్నియును జోద్యము సంతసయుకాలసంభవా
శుగహతి గోత్రసంఘములు సొంపఱి తూలినమాడ్కి నత్తఱిన్.

చ. అసురగణాధిపాగ్ని శమనాస్త్రపవార్థివ వాయుయక్షరా
క్షసుఁ డనువార లుగ్రకులిశాద్యుతశస్త్రలు చండదండఖ
డ్గసురులు పాశహేతులుఁ బ్రగాఢముగానున శూలముల్ సమం
త్రములుగఁ బూనివైచిరి ధరించిదనందఱు నా జలంధరుల్.

మ. అవియున్నంటలు మింటఁబర్వఁగ యుగాంతాయాతమార్తాండసం
ఘవిధంబాత్మలఁ దోఁప నా దనుజలోకగ్రామణిం బ్రహ్మద
త్తవరప్రాప్తఖరప్రతాపనిధి దుర్దాంతక్రియం దాఁకి ది
గ్ధవయూథంబునతోఁవ పోలు వివిధత్వంబున్ విచిత్రంబునన్.

ఉ. అప్పుడు శార్ఙ్గముక్త నిశితాంబకవర్షమునన్ దిశాతతుల్
గప్పుచు నాజలంధరుని గర్వముఁ దీర్పుదునంచు విక్రమం
బొప్పఁగఁ బంకజాక్షుఁడు మహోగ్రపు గర్జల నంబరంబొగిం
జప్పుడు సేర్చి నెట్టిపడఁ జండగతిం జనుదెంచె నత్తఱిన్.

క. అరజనిచరవిభుండును
గ్రూరాస్త్రము లొక్కపెట్ట గురియుదువడిన
స్నీరధిశయనునితోడం
బోరాటకుఁ గవిసి గర్వమున నిట్లనియెన్.

చ. చలము దలిర్ప మున్ను బలిసద్మ ధరాతలముల్ గ్రమంబునం
గెలిచితి నింక నాకమును గెల్వఁగఁ బొల్పడి లంద యింద్రునిం
దొలుత జయించి యాపిదపఁ దోడిదిగీశుల గెల్తు నంచు నేఁ
దలఁపగ వార లిక్కడికి వచ్చిరి మెచ్చిరి నొచ్చిరందఱున్.

క. అవియంత నిన్ను నొడువక
హృదయంబున దెలుపవచ్చి తీవును నిటకుం
వెదకలఁబడుత దనంతన
పదములఁ బెనఁగొనినయట్ల పంకజనాభా!

వ. అనిన విని కైటభాంతకుం డంతటవాఁడ వయ్యెదు, గాంత గలవా
యటంచు దనుజనాయకుం గదిసె; నిట్లిరువురు పరస్పర జయ
స్పర్ధావర్ధమాన కోపంబుల నాటోపంబుగాఁ దలపడి, గంధకరులు
వోలెఁ బెనంగుట గలిగి, యతిక్రాంత మర్యాదరూపంబుల వెల
యుచు సమాహుతహుతాశనులువోలె మండుటం గలిగి,
దుస్సహప్రతాపంబులు వెలయుచుఁ దగిలి, కలిమిమిగుల బాణం
బులు కృపాణంబులు భిండివాలంబులు మొదలుగా నానాస్త్ర
శస్త్ర పరంపరలం గొంతతడవు దెరలక మరలక పోరి, కలుషి
తాంతఃకరణంబుల నడరి, మల్లరణంబునకుం దొడరి, సవ్యాప
సవ్యమండలభ్రమణంబులను, బాహాదృఢగ్రహణంబులను,
మధ్యగళనిపీడనంబులను, వక్షస్స్థలమస్తకఘట్టనంబులవలనను
మఱియుఁ దగినంత దత్తత్క్రమంబులను బరాక్రమంబు దనర రెండు
దళంబులకుం గొండొకప్రొద్దు కన్నులపండు వగుచుం బెనంగి
రట్టియెడ,

చ. ఒడిచి విహంగమధ్వజుని నొక్కయుపాయమునం జలంధరుం
జడరఁగఁ బట్టియెత్తి తనయంగమునం గల సత్త్వమెల్లఁ బె
ల్లడరి భుజార్గళద్వయమునందుఁ దలిర్పఁగఁ బూనివైచినన్
సుడివడి తూలిచోద్యపడుచున్ శతయోజనదూర మాతఁడున్

ఆ. వె. శార్ఙ్గపాణియిట్లు చలమఱి తూలి తా
నదియెపోకగాఁగ నాత్మపురికిఁ
జనియె నచట నిలువఁ జంచలపడి వాస
వాదిసురలు బఱచి రార్తితోడ.

క. మొగతిరిగి పికాపికలుగ
దిగధీశులు విరిగి యిట్లు దెఱలుట గని వా
రగపడిరి నాథ యనుచును
నగుఁ బలుకుల నానిశాట నాథుఁడుపలికెన్.

చ. పఱవకుమింద్ర! దండధర! బంటుతనంబు దలంపు మేల యు
క్కఱి జలధీశ! నిల్వఁదగు నర్థప! యక్కట యోహుతాశ! నీ
చుఱుచుఱ చూపఁగాఁదగదె! స్రుక్కకు రాక్షస! గంధవాహ! శ్ర
మ్మఱుము త్రిశూలహస్త! మగమాటలు పల్కకు మింక నెన్నఁడున్.

వ. అని మదలించుచు, నింపునం గూడముట్టినొక్కని బాహుదలపట్టి యీడిచి తెచ్చి నందఱ చరణంబులు నాముక్తనిగళంబులు గావించి, తదంతఃపురకాంతలఁ జెఱలువెట్టను దత్సంపదలు గొల్లవెట్టను నాజ్ఞాపించి, దిశానగరంబులకు వీరభటులం బంచి, కృతకృత్యభృత్యసహితుండగుచు, నఖండజయం బమర నిజస్థానంబునకరిగి, యేకాతపత్త్రంబుగా నేలి, తద్దయుఁ బ్రాలి యొక్కనాఁ డాత్మగతంబున.

మ. జ్వలితస్వాంతత జంభళిప్రముఖదిక్చక్రప్రభల్ సంగర
స్థలిసన్మన్నిశితాశిపత్త్రిగని లజ్జంబాసి యూధప్రియా
వలిదాసీతతిఁ జేసి యిచ్చిరిటు సర్వస్వమ్ములుం దారు సం
గలితాంఘ్రిద్వయి నొంద నేమియన నింకం దన్మహాభాగ్యముల్.

క. కడఁదితెపంబునఁ బద్మజు
నొడిచితి రణవీథి శార్ఙ్గి నుడిపి మడిపితిన్
మృడుఁ డొకఁడ యిపుడు నాకగ
పడువారల లోనఁ గడమ పడ్డాఁ డరయున్.

ఉ. కావున నేఁడ యేఁ జని యఖర్వ విజృంభణమొప్ప నమ్మహా
దేవు రణంబునం గదిసి తెంపుఁదనంబుడిగించిభూరిచి
త్రావహలీలఁ దద్గణసహస్రతదాత్మజతద్వ్యధూతదా
వావలి మున్నుగా నురక యాతనిఁ బట్టెదఁ గట్టవెట్టెదన్.

వ. అనుచుఁ దలపోసి వాసిగలవారిఁ గొనుచు నసురవిభుండు గండు మిగిలి, కండ్లబలుపున నేములనిలువున, నాబద్ధచిత్రచర్మంబుల పొలుపునఁ జూపరకు భయదంబులు ప్రియదంబులు నగు రథవ్యూహంబులు మహోగ్రాహంబులును, సెలయేరుల కొమరుమిగులుచుం దొరఁగు మదధారలకుం గవియు తేంట్ల దాఁట్ల తొలంగఁ జడియు చలత్కర్ణంబులు నుదీర్ణశుండాలంబులు సపక్షకుత్కీలంబులును, సన్నుతగతుల మిన్నులతోడను దాఁటుచు, మీఁదుమిగిలియు, తతజాగ్రత్త్వంబులగు తురంగంబులును, ఝుళిపించిన తేజి మించి తళుకు తళుక్కున మెఱయు నసిలతలు తటిల్లతలగతినుండు నీలమణి బంధవర్మాంశువులగు సుభటజాతంబుల జలగ్రహణాగతజీమూతంబులును, తత్పదసముత్పతదపూర్వసర్వంసహారజఃప్రసారాంబుపయః పూరంబును, గోమలసుధాధామ కిరణంబుల కనుకరణంబును దారముక్తాహారచ్ఛాయకుం బ్రతిచ్ఛాయయునగు చామరవితానంబుల ఫేనంబును, మంథరగంధగంధవాహధూతసమీచీనచేలంబులును, దుగ్ధతరబాడబకీలంబులును శతచ్ఛత్రకజాతంబులును, క్రీడాగతరాజమరాళంబులునుగా నిభృతగుణవినిద్రంబగు నిజసేనాసముద్రం బతిక్రాంతమర్యాదంబుగా వెల్లివిరియించి గొనిచని, రజతాచలపాదంబులవిడిసె; నంతకమున్న యక్కడ

శా. సంధ్యావందనభక్తి సద్ధి కరిగెన్ జంద్రాశ్రయాశార్క సం
బంధ్యాంశునిరీక్షణుండు గనకాభానప్రభావజ్జటా
సంధ్యాబద్ధభుజంగమేశ్వరుఁడు శశ్వల్లోక సంరక్షణా
వంధ్యారంభవిజృంభమాణుఁడగు సర్వజ్ఞుండు లీలాగతిన్.

క. అట నా జలంధరుఁడు ను
త్కట రభసము మెఱయునట్లు తారావనిభృ
త్తటి విడిసియుండి సంగర
పటిమం దననంతరంబ బలదుస్సహుఁడై.

చ. అరుదగు సిద్ధయానమున నంజనపర్వత మీశ్వరాచల
స్ఫురణను నోర్వలేక మదిఁబూనిన పూనిక దాడిగాఁగఁ బై
కొరిగెడు నాగకృష్ణభయదాంగకుఁ డాతఁడు తన్మహాద్రిభా
స్వరగతి నెక్కియార్చెఁ బురవప్రముఖస్థలి నుండి చండిమన్.

శా. తేలెన్ ఝల్లునఁ జుక్కలెల్లఁ బెలుచన్ బృథ్వీస్థలం బంతయున్
వ్రీలెన్ భగ్నన నక్కడక్కడఁ గులోర్వీభృన్మహాకూటముల్
గూలెన్ దెబ్బన నుద్భవద్భయదకక్షోభంబునం దిక్కరుల్
వ్రాలెన్ గొబ్బున నా జలంధరుని జాగ్రత్సింహనాదంబునన్.

ఉ. తత్పరుషారవంబు విని తారగిరీంద్ర నివాసు లందఱున్
హృత్పరిపూర్ణసంభ్రమత నెవ్వరికిం బడి నివ్వడంచు న
త్యుత్పరదంష్ట్రులై కరసముద్యత భీమశరాస్త్రులై వివ
స్వత్పటుతీవ్ర తేజముల వచ్చిరి నిర్జరవైరియొద్దకున్.

శా. వారిం జూచి జలంధరుం డనియె ధట్టంబేక వాక్యంబునన్
మీ రిట్లేటికి సంభ్రమింపఁగ సముస్మీల న్నదాహానల
స్ఫారాస్త్రార్చులు రుద్రుఁ డన్వీరసకక్షవ్రాతముం దక్కనాం
డారంగాల్చపు పిల్వడిప్పుడ ప్రభావాఖర్వనా శర్వనిన్.

వ. అనిన విని కైలాసనివాసులు ప్రహాసభాసురులగుచు, మూఢా! దానవ! జగత్కంటక! సంహారదక్షుండగు ఫాలాక్షుం డభిమత విహారంబులు సలుపుచు, సముద్రతీరంబున నున్నవాఁడు; భవాదృశులా మహేశ్వరుం దొడరుట మిడుతలు దవహుతాశనుం

దొడరుట యగు నింతియ; నీమాత్రంబునకు మామాత్రంబు చాలుఁ
జక్కఁ గమ్మనుటయు, దనుజపతి పకపక నగి, యీ జిలుగు ప్రజ
నిప్పుడు బిలుకుమార్ప నేల? మీఁదటం జూతె మనుచు, మరలి
రభసంబున కైలాసంబునకుం జని,

శా. ఆరక్షోవిభుఁ డక్కడం గనియె బాహాలగ్నభుగ్నశ్రమా
గారార్చిర్గణ శత్రులోక భయశంకాదాన హుంకార సం
స్ఫారాయత్త మహత్తరజ్వలన జాగ్రత్త్వాదిశూలింజటా
భారావస్థిత బాలశీతకర శుంభ న్మూర్ధుని న్రుద్రునిన్.

మ. కని మాయాపరు నాహరు న్విగతశంకం జేరి దేవారి యి
ట్లనియెం గొండొక వింతు నిన్నుఁ (గొని) కాయాపూర్వవిద్యాత్మకుం
డనుచు న్నాటలు తేటతెల్లముగ నీ వాజిం బల్భాజివై
చనుదెమ్మా నను మార్కొనంగ నిపుడీశానా! మహోద్దామతన్.

క. అనుటయుఁ ద్రిశూలధరుఁడా
దనుజాధిపుఁ జూచి మూఢ తద్దయుఁ గూడం
బనుదెంచినాఁడ వాజిన్
నను దొడరఁగ వశమె నీకు నావుకు వాఁడున్.

చ. కఱకుఁదనంబు మీఱఁ ద్రిజగంబులు గెల్వఁగఁజాలు విక్రమం
బొఱపుగ నున్నవాఁడు నిను నొక్కని నిప్పుడు పోరమార్కొనన్
వెఱచునె బాలురం బలుకు నేర్పనఁబల్కితి; వేమి చెప్ప? ము
న్నెఱుఁగవుగా జలంధరు నహీనజయార్థవిధాధురంధరున్.

వ. అనిన విని, యాజగత్కర్త సముద్రతీరంబు నలయాకారంబుగా
శాలిపెను వ్రేలిపుటంబున లిఖించిన నందు నుదంచితమహిమంబున,

మ. జననం బొందఁగఁ జేసెఁ జక్రము దశాశాచ్ఛాదనాచ్ఛప్రభా
ఘనశ్రామస్ఫుట విస్ఫులింగచయలోకత్రాణ సంపాదన
ధ్వనమజ్జ్వాల సముజ్జ్వలజ్జ్వలన దుర్వారక్రమాఘోర ని
ధ్వనఘాటంబు జనూనాపకర్షచణదారాగర్వనిర్వక్రముల్.

వ. ఇట్లు వదలి దుస్సహంబై యరుగుచున్న సుదర్శనం బతనికిఁ జూపి, జలంధర! కదనంబునను నీమనంబునఁ బూనిక గలదేని దీనిని నెత్తుము పిదప నభిమతంబు లిత్తు ననిన వాఁడు మండుచు ధూర్జటి దుర్జయ మదీయసారంబు లేఖామాత్రాధారంబునఁ దేటపడఁ గానంబడు నని యిట్లనియె.

సీ. పిన్న ప్రాయమునాఁడు భీమతపంబున
నలువఁ గింకరునిగా నలపినాఁడ
హస్తార్గళంబున నాఁగి మందాకినీ
జలవేగ మంతయు నిలిపినాఁడ
నూరక విష్ణుని నూరుయోజనములు
చిక్కని లావునఁ జిమ్మినాఁడ
నాకాధిపుల నెల్ల నాశమాలిచి తెచ్చి
కారాగృహంబులఁ గ్రమ్మినాఁడ
వారియాంధ్ర నింట వరువుళ్ళుగా నేలి
కొలఁది లేనికీర్తి గెలదినాఁడ
యింకఁ గడమ నీవ యీశాన! నిన్నిటఁ
బట్టి గెలిచి చెఱను బెట్టి యలఁతు.

ఉ. నావుడుఁ జిన్నసవ్వు వదనంబునఁ గొండొక దోఁప శంకరుం
డావిబుధారిఁ జూచి, యగు నంతటివాఁడవ యట్లు చాలవా
నీవు సహింపు దద్రణవినిద్ర బలక్రమ విక్రమ స్వదు
ద్భావికరాళకీల పటుబాలదృగుత్పదవీ ధృతాంగులన్.

చ. అనునెడ నాజలంధరుని యానతి దానవసేన లెల్ల ను
క్కున హాలచర్మచక్ర శరకుంతపరశ్వధ ఖడ్గతోమరా
ద్యనితరధార లక్షవిధదీప్తమహాస్త్రము లొక్కపెట్ట యు
గ్రునిపయిఁ జెల్లుగాఁ గుఱిసెఁ గోయని దారుణభంగి నార్చుచున్.

మహాస్రగ్ధర:—
హరుఁడా రక్షశ్చమూపవ్యవసిత మనమున్ వ్యక్తలాలాటభాగ
స్ఫారదాలోకంబుకోపంబునఁ జెవఁచినఁ బ్రోద్యద్భూతభుగ్భృట్ప్రణాద
స్వరసాహస్రప్రభాగ్రచ్ఛటఛట దహనజ్వాల జాజ్వల్యమానాం
బరమున్ శుంభజ్జపారంభమును నగుచు మనఃపావకంబుద్భవించెన్

వ. ఇట్లు పేర్చి యాసప్తార్చి సహస్రాక్షౌహిణులగు తదీయవాహినుల నొక్కమాత్రాన ఘనచమత్కారంబు గావించి మగుడఁ దన్నయనంబు ప్రవేశించినఁ, దత్కారణంబున నంతఃకరణంబున విస్మయంబులు దలసూప నాపినాకధారి యోరాక్షస! సమరంబునకు రేఖోద్ధరణంబు దగులుగా వాక్రుచ్చినవాఁడవు గావున వచ్చి యింక నేనియు నిది యెత్తుము; మఱి ననికి వత్తు వనినఁ దనంతరంబ.

ఉ. కొంకక యిప్పు డీవు జలుగుంబ్రజఁ గొంత వధించి దీనికిన్
శంకర! యుల్లసింపకు మనంబున నీసమయంబు దీర్చి నా
వంకల గట్టి చేవయును వాఁడియుఁ జూపుదు నీకు నంచు ని
శ్శంకతఁ జక్రమెత్తి రజనీప్రభుఁ డంసము మీఁదఁ బెట్టినన్.

మ. అది సంవర్తరవిప్రకారముగ దీప్తాకారముం బూని యా
త్రిదశావాసవిరోధి యంసఘనవీథిం గాడి తద్గాత్రమున్
విదళించె న్వడి రెండువయ్యలుగ నుర్విం గూలె వాఁ డమ్మహా
భిదురాపాతరయప్రభిన్నకులభూభృచ్ఛంక పుట్టించుచున్.

వ. ఇవ్విధంబున నవ్విభుండు గిరిశారిగతి జగదసాధారణబాధాకరుం జలంధరుం గీటడంచుటయు, హరివిరించులు విశ్వశివంకరుండగు శంకరుమీఁద హర్షంబునఁ గుసుమవర్షంబును గురియించి, యని మిషమునిసహితం బచటి కేఁగుదెంచి, భయభక్తివిశ్వాసంబులతో దళితశారదారవింద విలాసంబులగు తదీయచరణంబులకు నమస్కారంబు లాచరించి యిట్లని విన్నవించిరి.

క. ఊరీకృత శరణాగత!
హారీకృత భుజగనాథ యాతతలీలా!
దూరీకృతాఘ! జగదా
ధారీకృతచరణ! జయము ధాశరధరణా!

చ. శరణము మాకు నీదుపదసారసయుగ్మము యింక నెవ్వఁడుం
దరణము మాకు నీదుపదసారసయుగ్మము మాటిమాటికిన్
శరణము మాకు నీదుపదసారసయుగ్మము యింతదక్కనొం
డెఱుఁగము గాన నీకు మము నారయు భారము విశ్వనాయకా!

ఉ. ప్రాలిన యాజలంధర దవజ్వలనంబుల నెల్లలోకముల్
వేలిమిఁ బుచ్చు నున్నతఱి వేగ భవజ్జలదంబు సత్కృపా
పాల ఘనప్రభావమయవర్షము చేతఁ దదీయసర్వముల్
లీల దలిర్ప నార్పవె వినిద్ర దయాస్పద! యోమహేశ్వరా!

వ. అని యభినందించి, దేవా! యింద్రాదులు నిగళపాదులగుచు జలంధరుపురంబునఁ గారాగారంబుననున్నవారు; తద్బంధమోక్షంబుఁ గృపసేయు మనుచు విన్నవించుటయుఁ, గాలరుద్రుని బనిచి, వారలనిరోధంబులం దొలఁగించి, తత్పదంబులఁ బ్రతిష్ఠించి యప్పటియట్ల కైలాసంబునకు వచ్చి, యథోచితవిహారంబులు సలుపుచుండె.

క. వరుస జలంధరవధ మనఁ
బరగిన యూయభపులీల పటుధ_్కిరస
స్ఫురణం జదివిన విసినం
బురసంపద లబ్బు బంధములుఁ వెడఁ బాయున్.

శా. పంచారామ పురాప్సరోన్నయ లసత్పద్మాసనాసంచయో
దంచద్రాజమహేంద్రనామ నగరప్రావిష్టపీటీసము
త్పంచారామ సరోధపీరరస తత్కర్పూర రేణు స్నాట
త్పంచాస్త్రాయత కీర్తి వార్ధిసుమహార్ణా ! సంతతక్రీడితా !

క. ఈడిలయమమదభంజన
ఘోడియరాయాంకభీమ గురువర్యకృపా
మ్రేడితసౌభాగ్యయశో
వ్రీడితపరిపంథిగహ్వారీవరనికరా !

చామరము:—
స్మరాతిశాయిరూప విభ్రమా! యనాగతభ్రమా
వరాస్త్రసుప్రయోగరాజవాయహస్తలాఘవా!
వరావరప్రదా! జనార్దనా యనమ్రమర్దనా
ధరామరప్రపోషణాంచితామహాత్వసంచితా !

గద్య

ఇది శ్రీ మదష్టభాషాకవితాప్రవీణ నయవిబుధ
స్తుత్య నిశ్శంక కొమ్మనామాత్యప్రణీతంబైన
శివలీలావిలాసంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.
శ్రీ సాంబశివార్పణమస్తు.
శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీరస్తు

సీతారామచరిత్రము

ద్వితీయాశ్వాసము

కం. శ్రీలస ద్వృషభతురంగా,
బాల మృగాంకోత్తమాంగ, పాపవిభంగా,
లాలితగుణసంగా, ధృత
లీలాసారంగ, భీమలింగ, శుభాంగా.

వ. దేవా, యవధరింపుము : కమలసంభవుండగు నారదుండు వల్మీక సంభవున కిట్లని చెప్పదొడంగె "నట్లు సకల విశ్వంభరా సామ్రాజ్య దురంధరుండైన దశరథేశ్వరుం, డొక్కనాఁడు వసిష్ఠ వామదేవాది పురోహితులను, సుమంత్రాది మంత్రులను, బంధుర గుణసింధువులగు బంధు మహీపతులను, గవిగాయక వందిమాగధ వైతాళికాది సకలజనంబులుం గొల్వఁ, గొలువుండి యందఱి డెందంబుల కమందానందంబుఁ గూర్పందగు మృదుమధుర వచనంబుల నిట్లనియె.

కం. వితతములగు భోగంబులు
సతతంబును గంటి సకల జన సన్నుతులన్
సుతులను గంటిని ధర్మ
స్థితి ధర నేలితిని ప్రజల సేమముగాఁగన్.

ఉత్సాహ॥ ధరణిపాలనంబు సేయఁదనివితీరెఁ గావునన్
వరగుణాభిరాము ధవళపారిజాత లోచనున్,
గురుకృపాయుతాత్ముఁ బెద్దకొమరు మేరుధీరునిన్,
పరమతేజు రాము నింకఁ బట్టభద్రుఁ జేసెదన్.

కం. శత్రువులగెల్చి రక్షిత
మిత్రుండై, ధాత్రి నేలి మెఱయుచునుండన్
బాత్రము, పుత్రులలోపల
గోత్రాజాతాకళత్రకుం డరయంగన్.

వ. అనిపలికిన రాజపరమేశ్వరునకు సభ్యులిట్లనిరి.

కం. మిత్రకులవర్ధనుండును,
మిత్రకులావనుఁడు, నపరిమితవీర్యుండున్
ధాత్రీభరణార్హుఁడు, నీ
పుత్రుఁడు రాముండు, రాజపుంగవ, యనినన్.

ఉ. సంతసమొప్ప రాము జనసంఘనుతుంబిలిపించి యద్ధరా
కాంతుఁడు భవ్యపీఠమునఁ గ్రన్ననఁ బుత్రకునుంచి పల్కె ని
న్నింతటనుండి సర్వమహి నేలఁగఁ బంచెదనామనోరథం
బంతయుఁదీరఁ బార్థివచయంబులు మెచ్చఁగ ధాత్రి నేలుమీ.

కం. మానితసంపదలందితిఁ
బూనితిఁ బెక్కేండ్లు సకలభూభారంబున్
సూనులఁగాంచితినల్వుర
దానము లఖిలాధ్వరములు దగఁ జేసితిఁగా.

వ. నాకు నేమియుం గొఱంత లేదు. కావున, రాజ్యభోగంబుల విర
క్తుండనైతినని చెప్పి యిట్లనియె.

కం. తమ్ములు నీవును గడు నె
య్యమ్మెనయఁగ మెలఁగుచుండ నఖిలోర్వీచ
క్రమ్మెల్ల నిన్నుఁ జూడఁగ
నెమ్మదిలోఁ గోరినాఁడ నీకై విధిజ్ఞా

కం. జగతీజనులు నుతింపఁగ
సుగుణంబులవాసిగాంచి సూనుఁడవగుటన్,
దగనినుఁ బట్టము గట్టెద;
నగణితభుజవీర్య, మందరాంచితధైర్యా.

వ. ఎల్లినీకుఁ బట్టాభిషేకం బొనర్పందగిన ముహూర్తంబు నిశ్చయించితిం; గావున నీవు సీతాసమేతంబుగా నుపవాసాదినియమంబు లనుష్ఠింప నేగు; మనిన వల్లెయని రామచంద్రుండు సంతోషించి తన మందిరమ్మునకరిగి కళత్రసహితుండై యథోచితాచారప్రవర్తకుండయ్యె; నప్పుం డప్పురజనులా వృత్తాంతంబు విని యత్యంతకుతూహలాయత్తచిత్తులై ఘనసారచందన కస్తూరికాకుంకుమపంకసంకలిత హిమజలంబుల కలయంపిఁజల్లువారును; గృహాంగణంబుల ముక్తామణిగణంబుల రంగవల్లికల దీర్చువారును; రాజమార్గంబులఁ జూతాశ్వత్థపల్లవకమలకైరవ కల్హారచంపకాదికుసుమదామంబుల తోరణంబులు గట్టువారును విచిత్రాంబరాభరణపుష్పమాలికాదులఁ గరితురగశతాంగంబు లలంకరించువారును; భేరీకాహళపణవమర్దలప్రముఖ వాద్యగంభీరనాదంబు లెసఁగించువారును; గనకమణిమయ భూషణాలంకృతులై రామవిజయాంకగీతంబులువాడుచు నృత్యంబులు సేయువారును; సౌధోపరిభాగంబుల శాతకుంభకుంభంబుల నూతనచిత్రాంశుకవిరచితకేతనంబులు నిలుపువారును; వేశ్యాజనంబుల యనూనంబులగు గానంబులు విని మేనులుమఱచి యప్పుడ తెలివినొందిన డెందంబుల శిరఃకంపంబు లాచరించి యానందించువారును; మఱియు ననేకు లనేకవిధంబు లొనర్చువారునై యుండ; నక్కలకలం బాకర్ణించి చూచి కైకేయుపరిచారికయగు మందర తనడెందంబున నిట్లని వితర్కించె.

సీ. శ్రీరామరాజ్యాభిషేకోత్సవంబగు
నిది; గానఁ బురజను, లిట్టివనులు
సేయుచున్నారు చెలఁగుచు; దీనికి
నంతరాయంబు చేయింతునిపుడు;
మున్ను, నాపదభంగమును జేసె రాముండు;
నాఁటివైరము, నామనంబునందు
నాటియున్నదిగదా నేఁటికి; నదిగానఁ
జలము సాధించుట సముచితం; బ

తే. గీ. టంచు నూహించి దుర్నీతినాశ్రయించి
ప్రజలు నిందింతురనియెడు భయమువిడిచి
కైకవసియించియున్న యగారమునకు
నెలమినేతెంచి కైకతోఁబలికె నిట్లు.

ఉ. ఏమనివిన్నవింతు, శరదిందునిభానన. భూవరుండు, దా
రాముని సర్వధారుణికి, రాజుగఁ జేయఁదలంచె నెల్లి; యో
భామిని, విన్మసీసవతిపట్టికిఁ బ్రాభవమబ్బె నేని, ని
బ్భామిని నీసుతున్ భరతుఁ బూజ్యునిగాఁ గనుఁగొందు రే? జనుల్

గీ. రాముఁబట్టాభిషిక్తుఁగా, రాజుచేయఁ
దలఁచుమాత్రన, కౌసల్య. తనదుమదినిఁ
బతికి మిక్కిలికూర్మి నాపైనటంచు
గర్వమందె; నిజంబట్ల కాదె? తలఁప.

కం. నీపై నెక్కువమక్కువ
నీపతికింగలిగెనేని; నీసుతు సకలో
ర్వీపాలుఁ జేయఁదలఁపడె?
యోపంకజనేత్ర, యోత్మనూహింపు తగన్.

ఆ. వె. సవతితల్లికొడుకు జలనిధి వేష్టిత
మేదినీశుఁడగుచు మెలఁగుచున్న;
నీ సుతుండు వాసిదాసుఁడై తిరుగుచు
గడుపుఁ ద్రోచుకొనుచు మిడుకుచుండు.

కం. కావున నీ తనయుఁడు వసు
ధా వరుఁడై వెలయ వేఁడు దశరథునిఁక ; నీ
పై వరువకు దయగల్గిన;
గావించును నీతలంపుఁ గంజాతముఖీ.

ఉ. అనవుడుఁ, గైక యిట్లను : జనాధిపు నాత్మజులందు సగ్రజుం
డనుఁడు, గుణాభిరాముఁడును, దల్లుల ముగ్వుర నొక్కరీతిగా,
గనుఁగొను నీతిశాలి, ఘనకాండవిఖండితశాత్రవుండు, స
జ్జనమతుఁ, డాశ్రితాది...పాలము, రాముఁడు; పూజ్యుఁ,డన్నిటన్.

వ. అది గావున

ఆ. వె. రాముఁడేలఁ దగినరాజ్యంబు భరతున
కిచ్చునే? నృపాలుఁడేను వేఁడ;
గాక జగతి నెట్టిఘనులకు నేనియు,
మందరా, దురాపమందరాదు.

కం. ఐనను, భగతుఁడు రాజ్య
శ్రీ నొందఁగఁదగిన బుద్ధిసెప్పుము; నే నా
భూనాథు వేఁడికొనియెద
మానుగనాపలుకుసేయ మందర యనినన్.

మత్తకోకిల! కైక మాటకుఁబొంగి మందర గారవంబునఁ బల్కె- ని
తాంతోద్భవవంశవరుండు తొల్లిట శంబరాసురు గెల్వఁగా
లేక స్రుక్కి- భవన్మనోజ్జ్వలలీల వాని జయించి తా
నీకు రెండువరఁబులీయఁడె? నీరజాతవిలోచనా.

కం. ఆరెండువరము లిప్పుడు
నీ రమణుని వేఁడుకొనుము నిక్కముగాఁగన్
భూరమణుఁడు, నీపైఁగడుఁ
గూరిమికలవాఁడు గానఁ గోమలి యొసఁగున్.

కం. కొడుకునకు రాజ్యమబ్బఁగ
నడుగుమొక వరంబు; రాముఁ డటుపదునాల్గేం
డ్లడవులవెంబడిఁ దిరుగఁగ
నడుగుము రెండవవరంబు; నంబుజగంధీ.

కం. అనిపల్కిన సంతోషము
మనమునఁ బెనఁగొనఁగఁ, గైక, మందరకును దా
వినయమున, ధన మొసంగుచు
ననిపి యమర్షంబుఁ జెందునటు లొకచోటన్.

కం. మాసినచీరము సుంగిడి
దాసీజన మాత్మలోనఁ దల్లడపడఁగా
రాసతి నేలఁబరుండఁగ
నాసమయంబున నృపాలుఁ డటనే తెంచెన్.

తే. గీ. వచ్చి కైకేయి శయనించు వరుసఁజూచి
యేలొకో, కోపమొందుచు, నీలతాంగి
నేలఁబవళించియున్నది నేఁడు చూడఁ,
గారణం బిట్టులుంటకుఁ గానరాదు.

ఉ. అనిమది నెంచి పంక్తిరథుఁ డంగనకుం దరిఁజేరి కైక, యి
ట్లునికికిఁ గారణం బెఱుఁగ నొప్పఁగఁ జెప్పుము; నిన్ను నెవ్వరై
నను గఠినోక్తులాడిరె? జనంబు లకారణనింద సేసిరే?
నను మొగమెత్తి చూడ విడ, నాయమె నీకుఁ దలోదరీమణీ?

కం. నీయెడ నే యపరాధముఁ
జేయుదుగా; కోపమేల! చెప్పుము నాతో
జాయామణి కైకేయీ
కాయమునొవ్వన్ బరుండఁగా నేల ధరన్

కం. మదనాశుగవేదనచే
మది కందఁగఁ దాళలేక మక్కువతో నీ
సదనంబు సేరినాఁడను
హృదయేశ్వరి నన్నుఁ గరుణ నీక్షింపఁగదే.

చ. అని బహుభంగులం బ్రియములాడుచునున్న నృపాలుఁగాంచి య
వ్వనిత మనంబులో ముదము వర్తిల నాత్మవిభుండు మీనకే
తనశరవిద్ధుఁడౌ టెఱిఁగి తప్పక యిప్పుడె చెప్పనొప్పునా
మనసున నాఁటిమాట యని మానవనాథునితోడ నిట్లనున్.

చ. తొలుతను శంబరాసురునితోడను నీ పనిసేయువేళ నా
వలనను మేలుఁగాంచి జనవల్లభ రెండువరంబు లిచ్చితి
విలవిబుధుల్ నుతింప; నిపు డీవలెనవ్వరయుగ్మమన్న; రా
ట్కులవరుఁడిచ్చినాఁడ; నిఁకఁగోపము మాను లతాంగి నీమదిన్.

వ. అనినఁ గైకేయి యిట్లనియె.

కం. జనవర భరతుఁడు రాజ్యము
గనఁ జేయుము రామచంద్రుఁ గౌసల్యానం
దనుఁ బదునాల్గబ్దంబులు
వనవాసిం జేయు మివియ వరములు నాకున్.

తే. గీ. అనిన గుండియలదర నయ్యవనివిభుఁడు
కొంతతడ వూరకుండి యక్కాంతఁ గనుచుఁ
గర్ణశూలంబులైన వాక్యమ్ము లిట్లు
పలుకఁ జెల్లునె నాతోడఁ బడఁతి నీకు!

కం. రాముండు సకలజగదభి
రాముండు కృపాయుతుండు రాజితశౌర్యో
ద్దాముండు సోదరోన్నతి
కాముండుఁ బరోరానిధానగంభీరుండున్.

కం. జననీజనకులతోఁ గడు
వినయంబున మెలఁగుచుండి వేడుక నిత్యం
బును జేయు రాము నడవికిఁ
బనిచిన సుఖమా నె? కుటిలభామిని నీకున్.

ఆ. వె. సవతితల్లు లాత్మజననియు సరిగాఁగ
లోన నెంచు సుతులలోనఁ బెద్ద
రాముఁ డట్టివాని రాజుగాఁ జేయక
యడవి కేగమందునా? దురాత్మ.

కం. అక్కట చక్కని కుజ్జని
నక్కటికంబింత తక్క యడవికిఁ బనుపన్
జక్కఁగ వేఁడెదు నిక్కపు
రక్కసివే కాక నీవు రాజాంగనవే?

ఉ. కాన కుబుద్ధి నీకు నసుఖప్రదమై జనియించె నింకిటన్
మానుము క్రూరవాక్యములు మాటికి నేటికిఁజాలు రామునిం
గానకుఁ బంపఁజాల విను కైక మఱెద్దియు వేఁడ నిచ్చెదన్
గాని యటన్న నప్పలుకు కర్ణయుగంబున సోఁకునంతలోన్.

వ. కైకేయి కోపించి యిట్లనియె.

తరల. అవనినాయక భానువంశము నందుఁబుట్టిన రాజు లే
యవసరంబులనైన నీవలె నాడి రే యనృతంబు? లా
ర్జవముతోడుత నేను గోరువరంబు లీయకయుండినన్
భువననిందవహించు నీ కిఁకఁ బుణ్యలోకము లబ్బునే?.

శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు.

శ్రీపిఠాపురము మహారాజావారి ధనసహాయముచే రచియింపఁబడుచున్న పెద్దనిఘంటువు నాలుగు సంపుటములు ముద్రితమై విక్రయమునకు సిద్ధముగా నున్నవి. ఇందు, అకారము మొదలు నకారము వఱకును గల సంస్కృతాంధ్రశబ్దము లన్నియుఁ గలవు. ఈ నిఘంటువునందు, సంస్కృతశబ్దములు పూర్వనిఘంటువు లన్నిటి యందుకంటె మిక్కిలి యధికముగా నీయఁబడినవి. కావున సంస్కృత విద్యార్థులకుఁ గూడ మిగుల నుపయోగకరముగా నుండును. ఇది యున్నచో సంస్కృతనిఘంటువుల యపేక్షయుండదు. ఆచ్ఛికపదములకుఁ గల యర్థభేదములఁ గనఁబఱచి వానికిఁ బ్రమాణవాక్యములు పూర్వగ్రంథములనుండి విపులముగా నీయఁబడినవి. లభ్యమైనంత వఱకుఁ దెనుఁగుశబ్దములకు సంస్కృతప్రాకృతద్రావిడాది భాషల యందుఁ గల సజాతీయ పదములు చూపఁబడినవి, కేవలము విడి శబ్దములే కాక సందర్భానుసారముగ సమస్తపదములు (Phrases) ను వానికిఁ గల యర్థములును బ్రయోగములును గూడ నీయఁబడినవి. జనకశబ్దములక్రింద జన్యశబ్దములు చూపఁబడినవి. ఈ పుస్తకమును రచించుటకు, ముద్రించుటకు విశేష ద్రవ్యము పట్టినను ధనవంతులకే కాక జనసామాన్యమునకుఁ గూడ లభ్యముగా నుండవలయునను తలంపుతోఁ దక్కువ వెల నిర్ణయింపఁబడినది.

మొదటిసంపుటము రు 5/- మిగిలినవి సంపుటమునకు రు 4/-

కాకినాడ - ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తులో వెలకుదొరకు నితర గ్రంథములు.

1. జైమినిభారతము-వచనము-సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు ... రు 0-12
2. యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము - జ. రామయ్యపంతులుగారు బి.ఏ.బి.ఎల్. ... 0- 8
3. జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము- కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు 0- 8
4. జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము, శిష్టు సర్వశాస్త్రికవి ... 0- 2

5. సర్వేశ్వరశతకము-యథావాక్కుల అన్నమయ్య ... 0- 3
6. అకారాద్యముద్రితగ్రంథసూచిక 0- 8
7. ప్రాకృతభాషోత్పత్తి, శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు ... 0-12
8. శివతత్త్వసారము-మల్లికార్జునపండితారాధ్యులు ... 0-12
9. చంద్రభానుచరిత్రము-తరిగొప్పుల మల్లన్నకవి ... 1- 0
10. శివరాత్రిమాహాత్మ్యము-శ్రీనాథమహాకవి ... 0-12
11. ఆర్యభాషావిభాగము- శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు ... 0- 8
12. ప్రహస్వరంగములు- క్రొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు ... 0- 8
13. మన్నారుదాసవిలాసనాటకము-రంగాజమ్మ ... 0- 8
14. కాళిందీకన్యాపరిణయము(ప్రథమభాగము)అహోబలపతి 1- 0
15. కాళిందీకన్యాపరిణయము (ద్వితీయభాగము) ,, ... 0- 8
16. రెడ్లనాఁటి రెండుశాసనములు ... 0- 4
17. ఆంధ్రధాతుమాల ... 0-12
18. శాసనపద్యమంజరి-జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ... 0-12
19. శాసనపద్యమంజరి (ద్వితీయభాగము) ,, ... 0- 4
20. శతకసముచ్చయము (ద్వితీయభాగము) ... 0-10
21. పరిషత్పుస్తకభాండాగారము (ద్వితీయభాగము) ... 0- 8
22. సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము-చిన్నయసూరి 0- 8
23. రసాభరణము-అనంతకవి ... 0- 8
24. షోడశకుమారచరిత్రము-వెన్నెలకంటి అన్నయ్య ... 0- 8
25. హంససందేశము-(తెనుఁగుపద్యములు) కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు ... 0- 2
26. రాయవాచకము-విశ్వనాథరాయని స్థానాపతి ... 0- 8
27. సింహాసనద్వాత్రింశిక- (ప్రథమభాగము) కొఱవి గోపరాజకవి ... 0-12
28. సింహాసనద్వాత్రింశిక- (ద్వితీయభాగము) కొఱవి గోపరాజకవి ... 0-12

29. నిఘంటుచరిత్రము- శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు ... 0- 6
30. ఆంధ్రకౌముది-గణపవరపు వేంకటపతికవి ... 0- 8
31. బాలభారతము-(అగస్త్యకృతమునకుఁ దెనుఁగు) క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు ... 0-12
32. Dravidian Lexicography జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ... 0- 4
33. Defence of Literary Telugu జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ,, ... 0- 8
34. చాటుధారాచమత్కారసారః-(సంస్కృతము) ... 0- 8
35. సాంబోపాఖ్యానము-రామరాజు రంగప్పరాజు ... 1- 0
36. రసార్ణవాలంకారము-ప్రకాశవర్షకవి 0- 8
37. కవిజనోజ్జీవని-సమస్యలు- శ్రీకోటి రఘునాథ తొండమాన్ మహీపాలుఁడు ... 0- 4
38. రఘునాథరామాయణము (ప్రథమభాగము) రఘునాథభూపాలుఁడు ... 0- 8
39. రజతోత్సవసంపుటము (ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు) ... 1- 0
40. అఱవదేశమునందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము- అక్కిరాజు ఉమాకాంతముగారు ... 0- 4
41. లౌకికన్యాయవివరణము- శ్రీమాన మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు ... 0- 8
42. ఉత్తరరామచరిత్రము- జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ బి. ఎల్. ... 1- 0
43. అమరుకము-సాంధ్రము- జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ,, ... 1- 0
44. చంపూరామాయణము-(ఆంధ్రము) జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ... 1- 0
45. ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయవికాసవైఖరి- జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ,, ... 1- 0

46. ఉన్మాదసహస్రము, (వేయిపద్యములు) వెఱ్ఱికి వేయివిధములు శ్రీ. సూర్యరావుగారు ... 0-12
47. నీతిభవనము, శ్రీ త్రిపల్లి సూర్యరావుగారు ... 0- 4
48. నమస్కారములు ,, ,, ... 0- 3
49. సీతారామచరిత్రము- బాలకాండము మంత్రిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి ... 0- 8
50. లక్షణసారసంగ్రహము ... 0- 8
51. కావ్యాలంకారచూడామణి పాఠభేదములు ... 0- 8
52. పరిషత్పుస్తకభాండాగారము III. భాగము ... 0- 8

—♦ పీఠాపురము మహారాజావారి ప్రచురణములు ♦—

1. ఆంధ్రసూత్రభాష్యము 4 సంపుటములు పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు ... 8- 0
2. ధర్మఖండము-ఈదులపల్లి భవానీశకవి (రెండుభాగములు) ... 2- 8
3. విష్ణుమాయావిలాసము-చింతలపూడి యెల్లనార్యుఁడు 1- 8
4. పరమయోగివిలాసము- (ద్విపద) తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుఁడు ... 1- 4
5. కళాపూర్ణోదయము-పింగళి సూర్యనార్యుఁడు శ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిచే బరిష్కరింపఁబడినది. ... 2- 8
6. యతిరాజవిజయము-దేవులపల్లి వేంకటకృష్ణశాస్త్రి... 0-10
7. రామచంద్రోపాఖ్యానము-వారణాశి వేంకటేశ్వరకవి 1- 0
8. భద్రాపరిణయము-అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి ... 1- 4
9. శ్రీపీఠికాపురసంస్థానచరిత్రము-శ్రీరామ్ వీరబ్రహ్మకవి... 1- 4
10. రామరాయవిలాసము- దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రి 0-12
11. మహేంద్రవిజయము- ,, ,, ... 1- 0
12. Life of Pingali Surana- Tekumalla Achutarao 2-0

మాస్టర్ మన్ ముద్రాశాల, కాకినాడ.